

Kokutai no hongei och Senjinkun
– en analys av handböcker för civila och soldater
Shintoismens, buddhismens och konfucianismens
roll i Japan under andra världskriget

Karolina Buddas, 33974

Avhandling pro gradu i religionsvetenskap

Handledare: Jan Svanberg

Opponent: Jenna Hellström

Fakulteten för humaniora, psykologi och
teologi

Åbo Akademi

Våren 2015

ÅBO AKADEMI - HUMANISTISKA FAKULTETEN

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Religionsvetenskap	
Författare: Karolina Buddas	
Arbetets titel: <i>Kokutai no hongu</i> och <i>Senjinkun</i> – en analys av handböcker för civila och soldater. Shintoismens, buddhismens och konfucianismens roll i Japan under andra världskriget	
Handledare: Jan Svanberg	
<p>Abstrakt:</p> <p>Under andra världskriget rådde en starkt nationalistisk anda i Japan. Bland det mest centrala var att visa lojalitet och vördnad för den japanska kejsaren och staten. Olika handböcker publicerades för att sprida lärorna om statens ideologi och utveckla andan bland japanska soldater och civila. Principer från olika religiösa traditioner blandades samman och inlemmades i lärorna som ingick i handböckerna.</p> <p>I avhandlingen undersöker jag på vilket sätt religiösa doktriner, mer specifikt shintoistiska, buddhistiska och konfucianska, sammanblandades och syntes i ideologin. Mitt fokus ligger på två skrifter, <i>Kokutai no hongu</i> och <i>Senjinkun</i>, som publicerades i Japan under 1930- och 1940-talen för att utveckla den rätta andan inför kriget. Jag gör en tolkande studie av handböckerna för att få en uppfattning av hur de tre religionerna ingick i lärorna inom ideologin. Jag använder mig här av engelska översättningar av skrifterna och stöder mig på tidigare forskning av dem. Förutom det jämför jag de två handböckerna för att se ifall det finns likheter mellan lärorna i dem.</p> <p>Utgående från min studie konstaterar jag att det finns vissa likheter mellan lärorna i de två skrifterna. De tre religionerna hade en viktig roll inom den rådande ideologin. Shintoismen utgjorde grunden för lärorna och de konfucianska och buddhistiska principerna var strukturerade kring de shintoistiska lärorna. Vilken av religionerna som var viktigare än den andra inom ideologin är svårt att avgöra. Alla religionerna var väsentliga beståndsdelar av ideologin.</p>	
Nyckelord: Japan, andra världskriget, shintoism, konfucianism, buddhism, zenbuddhism, bushido	
Datum: 11.2.2015	Sidoantal: 75
Abstraktet godkänt som mognadsprov:	

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte och avgränsning	6
1.2 Material och litteratur	8
1.3 Metod.....	10
1.4 Tidigare forskning om religion och nationalism	13
1.5 Shintoism, buddhism och konfucianism i Japan	15
2 Japan under början av 1900-talet.....	18
2.1 Det japanska samhället.....	18
2.2 Den religiösa kartan.....	23
2.2.1 Shintoism	25
2.2.2 Buddhism	28
2.2.3 Konfucianism.....	32
2.3 Sammandrag	34
3 <i>Kokutai no hongu</i>	35
3.1 Bokens struktur.....	36
3.2 Shintoism som grund för ideologin	37
3.3 Buddhistisk tolkning om att offra sig själv och uppfattningen om befolkningen som en kollektiv helhet.....	39
3.4 Det japanska folket som en enda stor familj	42
3.5 Konfucianska värderingar om harmoni, lojalitet, vördnad och respekt	43
3.6 Bushidō och uppfattningen om att krigsandan ger liv.....	45
3.7 Sammandrag	48

4 <i>Senjinkun</i>	50
4.1 Handbokens struktur.....	51
4.2 Shintoism som ideologisk grund	52
4.3 Den buddhistiska tolkningen om liv och död och "icke-jag"	53
4.4 Uppfattningen om evigt liv.....	56
4.5 De konfucianska lärorna om vördnad, respekt, lojalitet och harmoni.....	57
4.6 Aldrig kapitulera och överlämna sig till fienden.....	59
4.7 Perspektiv på religioners roll inom den militära andan.....	61
4.8 Sammandrag.....	62
5 Likheter mellan lärorna i <i>Kokutai no hongu</i> och <i>Senjinkun</i>	64
6 Sammanfattning och diskussion.....	67
Litteraturförteckning	72

1 Inledning

Perioden mellan 1931 och 1945 var en tid av krig och konflikter för Japan. År 1931 ockuperade japanska styrkor Manchuriet vilket ledde till konflikter med Kina och västmakterna. Ett fullskaligt krig med Kina bröt senare ut år 1937 och under de följande åren ockuperades också andra områden i Sydostasien, bland annat Franska Indokina (idag Vietnam). I december år 1941 inleddes Stillahavskriget då japanska krigsplan attackerade den amerikanska militärbasen Pearl Harbor i Stilla havet. Under första hälften av år 1942 hade den japanska militären ockuperat bland annat stora områden av Kinas östkust, Burma, Malaya (en del av dagens Malaysia,) och Nederländska Indien (idag Indonesien). Under slaget vid Midway samma år hade dock de amerikanska militära styrkorna övertaget och de lyckades hejda den japanska armén (Ottoson och Ekholm, 2007: 278–279, 283–287; Dower, 1999: 21–23; Beasley, 1981: 263–264; Beasley, 1987: 220–232; Lockard, 2014). Efter denna strid upplevde Japan flera motgångar och led stora förluster. Japan tvingades slutligen att kapitulera år 1945 efter att amerikanska styrkor hade fällt atombomber över städerna Hiroshima och Nagasaki.

Under denna tidsperiod rådde en starkt nationalistisk, också kallad ultranationalistisk, ideologi i Japan. En faktor inom denna ideologi var synen på en japansk krigsanda. Denna anda, *yamato-damashii* på japanska, ansågs vara unik japansk och innebar att man var lydig och lojal mot den egna staten och kejsaren och att man även var beredd på att ge sitt eget liv för dessa. Krigsandan sågs vara en del av det forna samurajidealet *bushidō*, vilket hade inneburit att man visade stark lydnad och lojalitet mot sin egen herre. Dessa ideal ansågs vara de avgörande faktorerna bakom landets seger tidigare i det rysk-japanska kriget 1904–1905. På grund av detta lade regeringen i Japan större vikt på krigsandan än på vapentechnologi eller krigstaktik under andra världskriget (Ottoson och Ekholm, 2007: 237; Victoria, 1997: 58–60, 95; Sharf, 1993: 6).

Således strävade man till exempel i den militära utbildningen efter att återuppliva samurajidealet och utveckla krigsandan hos varje soldat inför kriget. Förutom det strävade man också genom en andlig utbildning efter att utveckla den rätta moralen och andan bland den japanska befolkningen (Victoria, 2003: 106–107, 117, 126–127; Skya, 2009: 263–264, 267). Religiösa läror, bland annat shintoistiska, buddhistiska

och konfucianska, inkorporerades i undervisningen. Olika böcker publicerades och användes i till exempel skolor och inom den militära utbildningen för att utveckla andan och den rätta moralen bland soldater och civila.

1.1 Syfte och avgränsning

Mitt primära syfte i den här avhandlingen är att undersöka vilken roll religionerna hade inom spridandet av den nationalistiska ideologin bland den japanska befolkningen under andra världskriget. Jag utgår från två handböcker som publicerades i Japan under 1930- och 1940-talen. Dessa skrifter är *Kokutai no hong*¹ och *Senjinkun*². Skrifterna användes för att ge den rätta utbildningen åt befolkningen om krigsandan och den rätta moralen. Jag analyserar hur olika religiösa läror blandades samman i principerna i dessa två skrifter. Mer specifikt undersöker jag hur shintoistiska, buddhistiska och konfucianska läror inkorporerades i dem.

Samtidigt vill jag med hjälp av analysen se om det finns likheter mellan principerna i *Kokutai no hong* och *Senjinkun*. Detta fungerar som mitt sekundära syfte. Jag undersöker ifall, och i så fall på vilket sätt, principerna i de två skrifterna kan bindas samman med varandra. Jag ger en sammanfattande beskrivning av likheterna mellan böckerna i kapitel fem.

I min analys stöder jag mig på tidigare forskning om religioners roll inom de två handböckerna. Jag använder mig här av några specifikt utvalda studier. Tre av dessa är skrivna av Walter A Skya, Brian Daizen Victoria och Christopher Ives. I respektive studier behandlar författarna shintoismen, buddhismen och konfucianismen inom den statliga ideologin och de två skrifterna. På grund av detta väljer jag att fokusera på dessa tre religioner i denna avhandling.

För att få en bild av Japans utveckling fram till andra världskriget beskriver jag hur det japanska samhället utvecklades och vilken ställning religion hade i landet under denna period. Jag behandlar här tidsperioden mellan åren 1905, då Japan segrade

¹ Det finns flera olika engelska översättningar av bokens titel i källmaterialet som jag använder. Exemplet av *Kokutai no hong* som jag utgår från har den engelska titeln *Cardinal Principles of the National Entity of Japan*.

² Den vanliga engelska översättningen av den militära handbokens titel är *Field Service Code*.

över Ryssland i det rysk-japanska kriget, och 1941 då StillaHavskriget började. Jag väljer att börja med år 1905 eftersom segern över Ryssland utgjorde en milstolpe för Japan under början av 1900-talet. För första gången hade landet besekrat en stormakt i ett krig. Segern ledde till att tron på en japansk krigsanda började öka i Japan (Ottoson och Ekholm, 2007: 237). Med hjälp av beskrivningen av det japanska samhällets utveckling går det lättare att placera de två skrifterna, *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*, i ett större sammanhang.

Händelserna i Japan under 1930- och 1940-talen är ett fascinerande fall hur religion och nationalism (och politik i stort) har blandats samman. Skya skriver dock att förhållandet mellan religion och den statliga ideologin i Japan under början av 1900-talet är ett relativt utforskat ämne³. Ämnet har inte behandlats ingående av forskare från Japan eller andra länder. Skya menar att händelserna under början av 1900-talet är ett känsligt ämne och att majoriteten av japanerna helst inte vill tänka på det (2009: 9)⁴. Forskning kring den statliga ideologin och religioners roll inom den anser jag är viktigt. Att undersöka hur olika religiösa läror bands samman inom ideologin ger en bättre förståelse av inte bara hur själva ideologin var uppbyggd utan även på vilket sätt religion och nationalism sammanlänkades. Med hjälp av det kan det även vara lättare att förstå Japans ageranden under andra världskriget. Jag diskuterar sambandet mellan religion och nationalism mer ingående i ett senare delkapitel. Förhållandet mellan religion och nationalism hör inte till mitt egentliga syfte, utan ämnet fungerar mer som en teoretisk infallsvinkel i avhandlingen.

Den statliga ideologin var mycket komplex, och på grund av det är det väldigt komplicerat att ge en enhetlig bild av den. Mitt fokus ligger dock inte i att ge en enhetlig bild av ideologin utan det jag gör är snarare att se hur ideologin framställs i de två handböckerna.

³ Enligt Ives har det forskats kring shintoismens och buddhismens förhållande till den statliga ideologin. Majoriteten av forskningen fokuserar dock på shintoismen (2009: 1–2).

⁴ Ottoson och Ekholm skriver att åren 1930–1945 är kända i Japan med benämningen *kurai tanima*. De översätter detta till svenska som "den mörka dalen" (2007: 266).

1.2 Material och litteratur

Materialet som ligger i fokus i min avhandling består av två litterära källor. Det är de två skrifterna, *Kokutai no hongii* och *Senjinkun*.

Kokutai no hongii publicerades av den japanska regeringen år 1937 och den innehöll de centrala lärorna om den statliga ideologin och den rätta moralen. Flera personer var inblandade i utvecklandet av skriften, och den kom att användas exempelvis i skolor inom undervisningen. Christopher Ives menar att *Kokutai no hongii* var den viktigaste skriften för den statliga ideologin i Japan under början av 1900-talet (2009: 46). Walter A. Skya skriver på liknande sätt om boken: "this was one of the most important government documents in the prewar and wartime period of modern Japanese history" (2009: 264). På basis av de här två beskrivningarna hade *Kokutai no hongii* en stor betydelse i stärkandet av ideologin i landet, och i och med det har jag också valt denna skrift.

Den andra skriften, *Senjinkun*, var en militär handbok som publicerades år 1941 av dåvarande arméministern Tōjō Hideki (1884–1948). Handboken innehöll anvisningar om den rätta krigsandan bland soldaterna. Det publicerades flera olika militära handböcker i Japan innan krigets utbrott. Till exempel publicerades år 1928 en handbok med titeln *Seishin Kyōiku no Sankō* ("A Guide to Spiritual Training") och två år senare publicerades en annan med titeln *Bujin no Tokusō* ("The Moral Character of Military Men") (Victoria, 1997: 115). Jag har dock valt att använda mig av *Senjinkun*. Brian Daizen Victoria skriver om handboken: "more than any other wartime document, this 32-page Code encapsulated Japan's 'do or die' military spirit" (Victoria, 2003: 106). Utgående från den här beskrivningen anser jag således att denna handbok ger en bra bild av hurdan den japanska militära ideologin och den ideala krigsandan var under kriget. Ives skriver också att de principer som betonades i *Kokutai no hongii* återgavs senare också i *Senjinkun* (2009: 46). På basis av detta har jag valt att behandla de här två skrifterna i samma avhandling. Genom att behandla båda vill jag också ge en bredare bild av vilken roll religion ansågs spela inom ideologin.

Båda skrifterna publicerades ursprungligen på japanska. Jag behärskar dock endast något av grunderna av språket, och i och med det har jag inte haft möjlighet att läsa

skrifterna på sitt ursprungliga språk. I avhandlingen använder jag mig således av engelska översättningar av dem.

Den engelska versionen av *Kokutai no hongu* är redigerad av Robert King Hall och översatt av John Owen Gauntlett. Boken är publicerad år 1949 av Harvard University Press. Exemplet av *Senjinkun* som jag utgår från är översatt och publicerad av Tokyo Gazette Publishing House år 1941. Den egentliga titeln på exemplet av handboken är *Field Service Code*, men jag väljer att använda mig av den japanska titeln i avhandlingen.

Forskningslitteraturen jag stöder mig på består av bland annat *Japan's Holy War – the ideology of radical Shinto ultranationalism* av Walter A. Skya (2009). Skya är verksam vid institutionen för historia vid University of Alaska Fairbanks, USA. I sin studie behandlar han shintoismens roll inom den statliga ideologin som växte i Japan under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. I studien ger han en beskrivning av *Kokutai no hongu* och behandlar en del av lärorna som ingår i skriften. Några andra verk jag använder mig av är *Imperial-Way Zen: Ichikawa Hakugen's critique and lingering questions for Buddhist ethics* av Christopher Ives (2009) och *Zen War Stories* av Brian Daizen Victoria (2003). Ives är religionsvetare vid Stonehill College, USA. Victoria är utbildad inom Sōtōskolan, en av de största zenskolorna i Japan, och har varit verksam vid universitet i bland annat Nya Zeeland, Australien och USA. I respektive studier behandlar Ives och Victoria, från något olika perspektiv, zenbuddhismens koppling till ideologin och det komplexa förhållandet mellan den institutionaliserade buddhismen och den japanska regeringen och militären. Ives behandlar i sin forskning både *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*, medan Victoria i sin tur fokuserar i huvudsak på den militära handboken. Victoria beskriver i *Zen War Stories* inte bara vilken inverkan *Senjinkun* hade på soldaterna utan beskriver också kort hur den japanska befolkningen påverkades av den.

Det övriga materialet jag använder mig av, till exempel i beskrivningen av det japanska samhällets utveckling under början av 1900-talet, består av forskningslitteratur och vetenskapliga artiklar. Till dessa hör exempelvis *Japans historia* (2007) av Ingemar Ottoson och Thomas Ekholm, *Overcome by modernity – History, Culture, and Community in Interwar Japan* (2000) av Harry Harootunian och *The modern history of Japan* (1981) samt *Japanese Imperialism* (1987) av

William Gerald Beasley. Vidare i kapitlet om religionernas ställning använder jag mig främst av bland annat *Zen at War* (1997) av Brian Daizen Victoria, *Japanese Religion in the Modern Century* (1983) av Shigeyoshi Murakami, *Shinto and the State 1868-1988* (1989) av Helen Hardacre och Robert H. Sharfs artikel "The Zen of Japanese Nationalism" (1993) ur tidskriften *History of Religions*.

1.3 Metod

Min metod i denna avhandling är historiskt beskrivande. Genom denna strävar jag efter, som John Tosh skriver, att "bygga upp en scen" (2000: 121) av en förfluten händelse eller tidsperiod. Perioden jag vill bygga upp en scen av, det vill säga återskapa, här är åren kring andra världskriget. Mitt huvudsakliga fokus ligger på åren mellan 1937 när japanska styrkor invaderade Manchuriet och 1945 då Japan kapitulerade. Under dessa år användes de två skrifterna, *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*, i utbildningen av civila och soldater. I kapitel två behandlar jag däremot en längre tidsperiod. Med detta vill jag skapa en bakgrundsbild av hur situationen i det japanska samhället var innan och under andra världskriget.

Jag menar dock inte att jag ger en fullständig beskrivning av hur situationen i det japanska samhället var under denna period. Att i ett enda verk behandla alla aspekter, detaljer och perspektiv under en viss tidsera är omöjligt (Tosh, 2000: 121). I och med detta avgränsar jag mig här till att redogöra för vissa aspekter av det japanska samhället. Jag behandlar detta närmare i början av kapitel två.

Vid sidan om detta tillvägagångssätt använder jag mig av en jämförande metod. I artikeln "Comparative-historical method [first edition]" skriver Ninian Smart att ett av syften med metoden är att påvisa: "the interplay of the general and the particular elements of religion" (1987: 1868). Smart skriver vidare i artikeln att metoden är interkulturell, vilket innebär att tyngdpunkten ligger på att jämföra religioner och religiösa fenomen mellan olika kulturer. Man koncentrerar sig således inte på en enda religiös tradition. I detta fall jämför jag lärorerna i de två skrifterna för att se ifall det finns likheter mellan dem. I min jämförelse behandlar jag läror ur den shintoistiska, buddhistiska och konfucianska traditionen. Syftet med den jämförande metoden är trots detta inte bara att se på likheter utan den används också för att hitta

olikheter mellan religioner eller religiösa fenomen (Paden, 2010: 235). I den här avhandlingen fokuserar jag dock på att se på möjliga likheter mellan skrifterna.

Det finns däremot stötestenar gällande den jämförande metoden. Ett av de största problemen enligt William E. Paden är att man genom metoden kan dra "falska paralleller" mellan olika religiösa traditioner. Hur kan man veta att en definition eller ett religiöst fenomen inom en tradition har samma betydelse inom en annan tradition? Här menar Paden att ett sätt att undgå detta problem är att se gemensamma faktorer mer som hypoteser på likheter mellan olika religioner. Hypoteserna kan sedan användas för att pröva om det finns likheter mellan kulturer. Det vill säga man ska inte se likheterna som absoluta sanningar (2010: 233, 235). Detta gäller också arbetet i den här avhandlingen. Jag drar paralleller mellan de olika principerna både inom de två skrifterna i sig och mellan skrifterna. Trots det presenterar jag inte parallellerna mellan dem som definitiva sanningar utan jag prövar mer hur lärorna kan bindas samman.

Förutom detta gör jag en tolkande studie. Mats Alvesson och Kaj Sköldberg menar i *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (2008) att man med hjälp av tolkning, i detta fall tolkning av text, kan få mer kunskap om ämnet man behandlar vilket sedan "ger möjligheter till förståelse snarare än fastställer 'sanningar'" (2008: 20). Det här är, som jag nämnde ovan, perspektivet jag utgår från i avhandlingen. Jag tolkar lärorna i de två skrifterna för att få en bättre förståelse av dem.

Enligt Alvesson och Sköldberg är det viktigaste inom tolkning, eller reflekterande empirisk forskning, att "beakta de perceptuella, kognitiva, teoretiska, språkliga, (inter-) textuella, politiska och kulturella förhållanden som bildar bakgrundsrelief till tolkningarna" (2008: 20). Det vill säga man måste ta i beaktande olika förhållanden och faktorer som påverkar hur man tolkar. Alvesson och Sköldberg menar dock att det är närmare omöjligt att uppmärksamma alla bakomliggande faktorerna till en tolkning. Man bör snarare i en tolkande process tänka kritiskt och reflektera över på vilket sätt man gör en tolkning (2008: 20–21). I denna avhandling påverkas mina tolkningar av å ena sidan min utbildning inom ämnet religionsvetenskap och mina kunskaper om de tre religionerna i Japan som jag fokuserar på. Å andra sidan påverkas mina tolkningar av mina kunskaper om de politiska och religiösa

förhållandena i det japanska samhället under början av 1900-talet. Det är naturligtvis komplicerat att närmare beskriva på vilket sätt jag går tillväga vid varje enskild tolkning. Det jag menar här är att mina tidigare kunskaper skapar en bakgrund till hur jag tolkar de olika religionernas roller i de två skrifterna.

I anknytning till tolkning vill jag vidare göra en notering kring språket i de två skrifterna. Alvesson och Sköldbberg skriver att då man tolkar är det viktigt att ta "teoretiska antaganden, språkets och förförståelsens betydelse" i beaktande (2008: 20). Jag är medveten om att de två skrifterna som jag studerar i avhandlingen ursprungligen var skrivna på japanska, men de versioner jag använder mig av är på engelska. Jag tolkar med andra ord inte de "ursprungliga" versionerna eftersom de engelska översättningarna i sig redan är tolkningar av de japanska texterna.

Slutligen vill jag påpeka några detaljer gällande hur japanska namn och ord återges i avhandlingen. Inom den japanska traditionen återges efternamnet före förnamnet. Jag har valt att tillämpa detta sätt också i avhandlingen. Det vill säga då jag nämner ett japanskt namn, exempelvis Suzuki Daisetsu Teitarō, är Daizetsu Teitarō förnamnen och Suzuki är efternamnet.

Gällande de japanska orden tillämpar jag mig av ett så kallat Hepburn-system. Enligt detta internationellt vedertagna system (Ottoson och Ekholm, 2007: 22) betecknas långa vokalljud med ett streck ovanför bokstaven i fråga. Det här gäller till exempel för den japanska benämningen för samurajidealet, *bushidō*. Jag nämner detta ord ett flertal gånger i avhandlingen. Strecket ovanför den sista o-bokstaven innebär att det ska uttalas som ett långt "oo".

Vid flera olika tillfällen i avhandlingen kommer jag också att nämna till exempel förordningar som utfärdades och olika skrifter som publicerades i Japan under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. I en stor del av mitt källmaterial nämner författarna japanska benämningar, men huvudsakligen använder de engelska översättningar av dem. I avhandlingen har jag valt att använda mig så långt som möjligt av de ursprungliga japanska benämningarna. Då jag nämner en skrift eller förordning första gången i texten nämner jag den engelska översättningen inom parentes. Då jag till exempel behandlar de två japanska skrifterna kommer jag således att använda mig av de japanska titlarna *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*.

1.4 Tidigare forskning om religion och nationalism

I detta delkapitel ger jag en närmare beskrivning av sambandet mellan religion och nationalism. Jag ger några exempel på länder där religiös nationalism har utvecklats för att ge en bild av hur de två har blandats ihop.

Kortfattat kan nationalism betecknas som ett visst sätt att föreställa sig en grupptillhörighet. Personer som hör till gruppen anses dela på en kollektiv identitet och bilda en nation. Dessa nationer är, som Inger Furseth och Pål Repstad kommenterar, mer som "föreställda samhällen" (2005: 144). Den nationella gruppen utmärks av specifika kännetecken, vilka kan till exempel vara en gemensam etnicitet, religion, härkomst eller ett gemensamt språk. Furseth och Repstad påpekar att fastän befolkningen inom en nation kan höra till exempelvis mindre etniska eller språkliga grupper, "har nationens retorik en tendens att behandla nationen som en enhet eller som en grupp" (2005: 144). De skriver vidare att uppfattningen om att höra till en viss grupp kan leda till att det skapas en föreställning om "vi" och "de".

I en del länder har religionen spelat en roll inom nationalismen. Inom den religiösa nationalismen fungerar religion som en markör för den nationella identiteten. Hur religion och nationalism har bundits samman i olika länder är dock inte entydigt utan dessa två har sammansmält på olika sätt. Det finns med andra ord inte ett visst "mönster" för hur de har sammanbundits. Hugh B. Urban nämner i artikeln "Politics and religion: an overview" (2005) Indien som ett exempel på där religionen har haft en roll inom nationalismen. Den så kallade hinduistiska nationalismen växte fram i Indien under slutet av 1800-talet då Indien ännu var under Storbritanniens styre. Nationalister började betona hinduismen som en väsentlig del av den indiska, eller hinduiska, identiteten i kampen om att göra Indien självständigt från Storbritannien. Den hinduiska nationalismen var med andra ord en central del i formandet av både en indisk identitet och en självständig indisk stat (2005: 7255–7256). Enligt Urban präglas politiken i Indien ännu idag av en starkt hinduisk nationalism.

Furseth och Repstad skriver att nationalism kan medföra ett "särskilt sätt att se på sitt land, och det kan i vissa fall bli en slags helig plats" (2005: 145). Här ger de Israel som ett exempel. Inom den judiska nationalismen har landsområdet, eller territoriet, spelat en stor roll. Detta grundar sig på den judiska tolkningen om att Gud har utlovat

landområdet Israel till judarna. Under den senare hälften av 1900-talet har det till exempel utvecklats olika religiösa grupper som betonar den judiska traditionen och uppfattningen om att det finns ett specifikt förhållande mellan Israel och den judiska befolkningen. Till exempel har den religiösa gruppen Gush Emunim framhåvt detta och kämpat för att "etablera illegala bosättningar i de ockuperade [palestinska] områdena" (Furseth och Repstad, 2005: 145).

Vidare skriver Furseth och Repstad att en annan central faktor inom nationalismen är uppfattningen om en nationell hjälte som befolkningen identifierar sig med. Denna ansedda hjälte kan vara endera en levande person eller någon som levtt för till exempel hundra år sedan. Till exempel inom nationalismen i Serbien har man sett den serbiska fursten Lazar som en nationell hjälte. Lazar krigade mot osmanerna på Balkan under slutet av 1300-talet, varefter kampen Lazar förde blev sedd som en symbol för kristendomen i kampen mellan den kristna och den islamska kulturen. Denna historia återupplivades senare under slutet av 1800- och 1900-talen och blev en del av den serbiska nationalismen. Furseth och Repstad menar att serberna anser sig härstamma från Lazar och hans soldater från striden mot osmanerna (2005: 145–146). Berättelsen om Lazar kom till exempel att spela en central roll i serbernas strävan efter att etablera och utvidga den jugoslaviska federationens gränser.

Sammanfattningsvis har det funnits olika faktorer som har lett till att religion och nationalism har blandats samman i olika länder. Således är det mycket komplicerat att skildra precis hur förhållandet mellan religion och nationalism är. Exempelen ovan tyder också på att situationen i Japan under andra världskriget inte är ett unikt fall där religion har varit en del av en nationalistisk ideologi. Detta är fallet även i flera andra länder under olika tidsperioder.

Innan jag övergår till att behandla det japanska samhället under början av 1900-talet vill jag ge en grundläggande beskrivning av shintoismen, buddhismen och konfucianismen i Japan.

1.5 Shintoism, buddhism och konfucianism i Japan

Shintoismen, eller *shintō*, "gudarnas väg", är Japans inhemska religion och grundar sig på tron på olika *kami*. Ordet *kami* syftar i huvudsak på de shintoistiska gudomligheterna men innebär bland annat också "gudomlig kraft" eller "helig". Kami anses finnas överallt, som exempelvis i berg, träd och människor. Bland de viktigaste shintoistiska gudomligheterna är solgudinnan *Amaterasu Ōmikami*, som den japanska kejsaren anses vara ättling till. Gudomligheterna tillbeds vid shinto-helgedomar, *jinja*. En stor andel av helgedomarna finns i närheten av naturen, till exempel nära ett berg, men en del helgedomar finns också i städerna. I de japanska hemmen kan också finnas ett shintoistiskt altare, *kamidana*, där man tillber gudomligheterna (Hirai, 2015; Lidin, 2015a, 2015b; Ebersole, 2006: 542). Många som tillber shintoistiska gudomligheter vid helgedomarna ser sig enligt Bocking inte bara som shintoister utan också som buddhister (2005: 8356). Han menar att i och med detta är tillbedjandet av gudomligheterna inte bara en del av den shintoistiska traditionen utan hör också till den buddhistiska traditionen i Japan. Det finns inte fastslagna dogmer eller en helig skrift inom shintoismen. De shintoistiska principerna och värderingarna har haft en större inverkan på det sociala livet och det japanska beteendemönstret (Hirai, 2015). Shintoism är, som Jørgen Podemann Sørensen skriver, inte en -ism. Det vill säga shintoism är inte en lära om något. "Alla försök, såväl japanska som västerländska, att skildra shinto som en lära eller ett budskap kommer snart till korta" (Podemann Sørensen, 1996: 462). Således är namnet *shinto* den mer vanliga benämningen för traditionen⁵. I fallet jag behandlar i denna avhandling var den shintoistiska traditionen starkt sammanlänkad med en ideologi och lära som man strävade efter att sprida i Japan. På grund av detta väljer jag att använda benämningen shintoism i avhandlingen.

Buddhismen spreds till Japan från Korea under 500-talet evt. Religionen fick stort stöd av Soga-klanen, som var den starkaste familjen i Japan under 500-talet, och med hjälp av klanens understöd spreds buddhistiska läror i landet. Under de påföljande århundradena grundades flera olika buddhistiska skolor i landet (Ebersole, 2006: 544–545; Lopez, 2015). Lärorna inom ett flertal av dessa skolor har blivit

⁵ Detta leder förvisso till frågan huruvida shintoismen kan kallas för en religion, men jag ska inte behandla denna fråga närmare här.

influerade av mahayanabuddhismen från Kina. Knut A. Jacobsen menar att buddhismen i Japan har anpassat sig "efter kulturen och samhället och har utvecklat särskilda japanska former" (2002: 203). Inom den japanska buddhismen är till exempel munkarna tillåtna att gifta sig, dricka alkohol och äta kött. Detta är enligt Jacobsen en skillnad mellan den japanska och exempelvis den kinesiska buddhismen. Inom den japanska buddhismen lägger man enligt Gary L. Ebersole stor vikt på läran om att utesluta skillnader mellan olika "stadier"⁶. Med detta menar han att man ska sträva efter att eliminera skillnaderna, eller gränserna, mellan exempelvis det heliga och det världsliga eller mellan tomhet och form (2006: 546). Ett annat drag inom buddhismen i Japan är att den har blandats samman med dyrkan av *kami* (Jacobsen, 2002: 203). Buddhismen är i Japan idag starkt förknippad med begravningsritualer och vördandet av de döda. Då en släkting dör ställer man ett foto av personen vid ett buddhistiskt "altare", *butsudan*, som finns i de japanska hemmen (Lidin, 2015c; Ebersole, 2006: 546). Vid detta altare ger man offergåvor och håller minnesceremonier till den avlidne.

Den konfucianiska traditionen har sitt ursprung i Kina. Traditionen har fått sitt namn efter filosofen Konfucius, eller Kong Fuzi, som levde under 500- och 400-talen fvt. Konfucianismen ses både som en filosofi, världsåskådning, samhällsideologi och som en religion (Weiming, 2015). En av de grundläggande läror, eller filosofierna, inom konfucianismen bygger på en uppfattning om hur människor ska bete sig mot varandra för att harmoni ska bevaras i samhället. Till denna lära hör principen om de fem relationerna. Dessa fem grundläggande relationer är: furste och undersåte, fader och son, man och hustru, äldre och yngre bror samt vänner emellan. De fyra första av de fem relationerna ingår i ett hierarkiskt system där den som är lägre i hierarkin ska visa vördnad och respekt för den andra. Till exempel ska undersåten visa respekt för fursten och sonen visa respekt för fadern. Familjen representerar enligt Torbjörn Lodén (2015) ett mikrokosmos. Med detta menar han att de sociala förhållandena som råder inom familjen fungerar som en förebild för de sociala förhållandena i resten av samhället. Enligt japanska källor började konfucianismen spridas till Japan från Korea under slutet av 200-talet evt. (Skya, 2009: 69; Ebersole, 2006: 548; Nosco, 1987/2005: 1926). De konfucianska läror har haft en stor inverkan på de moraliska och sociala värderingarna i det japanska samhället. Principerna om hur

⁶ Ebersole kallar detta för "nonduality" (2006: 546).

människor ska bete sig mot varandra har till exempel påverkat förhållandena inom företags- och affärsverksamheten. Förhållandet mellan moder- och dotterbolag kan enligt Ebersole (2006: 548) liknas vid förhållandet mellan fader och son.

2 Japan under början av 1900-talet

Stora förändringar skedde i Japan från början av 1900-talet fram till andra världskrigets utbrott. Industrin och städerna växte, landet moderniserades och de internationella kontakterna ökade. Under 1900-talets början upplevde Japan dock några av de värsta kriserna i landets historia. Till exempel förstördes stora delar av Tokyo och Yokohama i Kantōjordsbävningen år 1923. Kring skiftet mellan 1920- och 1930-talen drabbades landet också hårt av den globala ekonomiska krisen. Samtidigt fanns det bland den japanska befolkningen ett ökat missnöje gentemot moderniseringen och den politik som landets regering drev. Nationalismen växte sig också allt starkare under denna period. Början av 1900-talet förde med andra ord med sig stora utmaningar för Japan.

I detta kapitel fokuserar jag först på hur moderniseringen påverkade Japan och hur landets utrikespolitiska förhållanden såg ut under denna tid. Jag behandlar några av de mest centrala händelserna i landet under den här perioden och beskriver hur samhället förändrades och nationalismen växte fram. Mitt fokus ligger här, som jag nämnde tidigare, på perioden mellan åren 1905 och 1941. Jag kommer vid några tillfällen dock att omnämna 1800-talet eftersom många av utvecklingarna under båda århundradena hänger ihop. Efter det fortsätter jag med att behandla religionernas ställning i det japanska samhället. Jag ger en närmare beskrivning av detta längre fram i avhandlingen. Med hjälp av beskrivningarna i det här kapitlet vill jag ge en bakgrundsbild av det japanska samhället innan andra världskrigets utbrott.

2.1 Det japanska samhället

Då 1900-talet började pågick en enorm moderniseringsprocess inom det japanska samhället. Denna process hade inletts redan i början av Meiji-perioden (1868–1912) då den dåvarande regeringen hade öppnat det tidigare isolerade landet för utländskt, främst västerländskt, inflytande. Sedan dess hade stora förändringar gjorts inom bland annat lagstiftningen, politiken, kulturen och ekonomin utgående från europeiska och amerikanska modeller, men vid sekelskiftet fanns det ännu många områden av samhället som behövde utvecklas. Som Ottoson och Ekholm skriver:

"Japan 1905 var en nation i både kimono och kostym (eller uniform). Det var ett utvecklingsland som verkade ha två ansikten" (2007: 237). Denna beskrivning ger bilden att Japan i början av 1900-talet var en blandning av traditionella japanska och moderna västerländska drag.

Landets ekonomiska situation var inte bra vid denna tid, och industrin hade inte kommit igång ordentligt. Textilindustrin var stor i Japan vid sekelskiftet 1800- och 1900-tal, men till exempel den tunga industrin var outvecklad. Harry Harootunian skriver om Japan under början av 1900-talet:

until 1913 capital industries such as branches of heavy industry were not profitable in the world market, and Japan was in no position to compete with more developed industrial societies. (Harootunian, 2000: 5)

Kriget mot Ryssland 1904–1905 hade, trots Japans seger, inte heller varit gynnsam för den ekonomiska situationen. Mycket av landets resurser hade spenderats på kriget, så i krigets slutskede år 1905 var Japan mycket villig att ingå fredsförhandlingar.

Efter kriget förbättrades situationen något. Den tunga industrin började växa och tillverkningen av bland annat skepp och andra maskiner ökade. Vid fredsförhandlingarna bestämdes också att Ryssland skulle överlåta områden i södra Manchuriet och hela Korea till Japan⁷. Trots att många japaner var en aning missnöjda och hade hoppats på att Japan skulle ha vunnit mera i fredsförhandlingarna medförde segern över Ryssland en stor stolthet i landet (Ottoson och Ekholm, 2007: 235–239; Beasley, 1981: 172–173, 184–185; Borton, 1955: 242–243; Harootunian, 2000: 3). För första gången, som det nämndes tidigare, hade Japan segrat över en västerländsk stormakt och hade till följd av det även etablerat sig på den asiatiska kontinenten. Förutom att en nationell stolthet växte spreds tanken om att den japanska krigsandan var den avgörande faktorn bakom Japans seger i kriget (Ottoson och Ekholm, 2007: 237). Händelserna mellan år 1905 och år 1910 betecknar, som Victoria skriver: "Japan's transformation into a world power" (1997: 57).

⁷ Korea var självständigt men under japanskt styre fram till år 1910 då landet ockuperades och blev en japansk koloni (Ottoson och Ekholm, 2007: 239; Beasley, 1987: 86–90; Beasley, 1981: 175–176).

Trots att industrin började växa efter 1905 var det händelserna efter första världskriget (1914–1918) som den japanska ekonomin och industrin gynnades mest av. Japan var med i kriget på Ententens⁸ sida mot Tyskland och som sin främsta uppgift hade den japanska armén att erövra Tysklands kolonier i Stilla havet och i norra Kina. Redan under samma höst som kriget bröt ut hade Japan lyckats erövra de tyska kolonierna. Japan deltog med andra ord inte aktivt i själva kriget i Europa. Första världskriget medförde således inte stora utgifter för landet. Efter kriget ökade handeln med andra länder, industrin växte enormt och Japan blev också medlem i Nationernas Förbund (NF)⁹ som grundades år 1920. Med andra ord ökade kontakterna och samarbetet med andra länder efter kriget. Förutom det hade Japan i och med de nyockuperade områdena lyckats utvidga landets gränser (Ottoson och Ekholm, 2007: 249–251; Harootunian, 2000: 5; Beasley, 1981: 215–216; Graham Royde-Smith och Showalter, 2014).

Under 1920-talet uppstod nya problem för den japanska ekonomin. Industrin och handeln med andra länder började avta, och redan tidigt under årtiondet drabbades landet av recession. Priset på bland annat ris hade stigit vilket ledde till att flera uppror bröt ut på landsbygden. Den ekonomiska situationen blev än värre då Kantōjordbävningen slog till i Tokyo och Yokohama den 1 september år 1923. Hundratusentals hushåll förstördes och tusentals invånare omkom i skalvet och den efterföljande branden. De ekonomiska svårigheterna kulminerade i den globala finansiella krisen åren 1929–1930. Efter krisen började den japanska ekonomin sakta återhämta sig (Ottoson och Ekholm, 2007: 253–254; Harootunian, 2000: 6, Beasley, 1981: 229).

Trots de ekonomiska svårigheterna växte vid samma tid städerna i storlek. Många från landsbygden hade flyttat till städerna i hopp om att hitta jobb, och kring 1920-talet var flera städer dubbelt så stora som de hade varit vid sekelskiftet (Harootunian, 2000: 8). Stadskulturen utvecklades i och med nya inflytanden från USA och Europa. Bland annat hade radio- och stumfilmsindustrin vuxit, alltfler människor började

⁸ Storbritannien, Frankrike och Ryssland.

⁹ Nationernas förbund (NF) var en samarbetsorganisation som bildades efter första världskriget. Med hjälp av organisationen strävade man efter att bevara en hållbar fred i världen. De centrala principerna inom NF:s politik visade sig dock vara svaga. Göran Rystad skriver att de internationella konflikterna kring andra världskriget avgjorde "slutgiltigt misslyckandet av detta första världsomfattande kollektiva säkerhetssystem". NF upplöstes på våren 1946 och ersattes av Förenta Nationerna (FN) (Rystad, 2014a, 2014b).

köra bil och västerländskt mode och nya musikstilar som exempelvis jazz började bli populära. Olika tidningar hade också grundats och deras popularitet växte kraftigt. De nya kulturella inflytandena påverkade dock för det mesta städerna och inte landsbygden, vilket ledde till att det uppstod kulturella skillnader mellan stad och landsbygd (Ottoson och Ekholm, 2007: 257, 262–263). Som Harootunian skriver: "the metropolis produced an image of itself as universal while farm life was made to appear as a backwater, languishing in a different temporality" (2000: 9). På landsbygden levde gamla traditioner, eller "äldre tiders värderingar" (Ottoson och Ekholm, 2007: 263) kvar. Många från landsbygden som åkte till städerna ogillade den nya och moderna kulturen och "nöjeslivet" som hade utvecklats i städerna. Missnöjet med det moderna livet ledde till att allt fler började betona gamla traditioner och värderingar, "pendeln [började] svänga från moderniseringsiver tillbaka till ökad traditionalism" (Ottoson och Ekholm, 2007: 268).

Samtidigt som fientligheten mot moderniseringen ökade bland den japanska befolkningen växte också missnöjet med landets regering. Många var till exempel kritiskt inställda mot de västerländska influenserna i regeringens politik. Missnöjet hade vuxit redan under början av århundradet, och kring 1920- och 1930-talen hade en kraftigt nationalistisk, eller ultranationalistisk, ideologi vuxit sig allt starkare. Speciellt under 1930-talet utsattes den japanska regeringen för hårt motstånd från olika ultranationalistiska rörelser och grupper som hade bildats. Bland annat blev år 1930 den dåvarande statsministern Hamaguchi Osachi skjuten av en medlem från en av rörelserna och senare blev också andra politiker mördade. Inom en del rörelser strävade man efter att få igång en statskupp för att kunna störta den dåvarande regeringen. Till exempel gjordes i februari år 1936 ett försök att starta ett uppror i Tokyo. Upproret varade i tre dagar, under vilka flera politiker skadades eller miste livet. Trots detta lyckades aktivisterna som deltog i upproret inte fälla den statliga makten (Ottoson och Ekholm, 2007: 266–271, 276–277; Beasley, 1981: 236–241, 250). Vad rörelserna ville åstadkomma med ett uppror verkar dock vara osäkert. Beasley skriver att rörelserna strävade efter att störta den statliga makten, men de ville inte ta över makten själv. Många inom rörelserna trodde enligt Beasley (1987: 177) att det skulle bildas ett "förbättrat" japanskt samhälle genom att man skapade oreda i samhället.

De olika gruppernas och rörelsernas ultranationalistiska ideologi varierade mycket. Många inom de olika rörelserna var, som nämndes ovan, missnöjda med moderniseringen och inflytandena från väst och ville återgå till gamla traditioner, vanor och värderingar. Till exempel ogillade många de individualistiska dragen i det moderna samhället och började betona en mer kollektivistisk tradition som hade längre rötter i den japanska kulturen. Synen på hur landet skulle ledas var mycket varierande. En del personer var influerade av socialismen, men samtidigt kämpade också en del emot den. På samma sätt fanns det olika förhållningssätt gentemot industrin (Beasley, 1981: 238–240, 256–257). Det fanns även panasiatiska drag inom ideologin. Detta innebar en uppfattning om att det fanns en samhörighet, eller "ett broderskap" (Ottoson och Ekholm, 2007: 238), mellan de asiatiska länderna. Vidare ansågs det att Japan hade i uppgift att leda länderna i Asien. De asiatiska länderna var inte starka nog att leda sig själva så Japan skulle ta kontrollen och beskydda dessa länder. Enligt till exempel militärofficeren Ishiwara Kanji skulle Japan leda hela Asien för att kunna rädda det, och resten av världen, från korrupta ideologier som exempelvis marxismen. Manchuriet var det första området som enligt Ishiwara skulle läggas under japanskt styre (Beasley, 1981: 245; Beasley, 1987: 177, 181–182; Toland, 1971: 6–7, 36–37).

I och med att det fanns många olika former av den ultranationalistiska ideologin inom de olika grupperna förenades de inte till en enda stor nationalistisk rörelse eller ett parti. Istället bildades det ett stort antal mindre grupper med politiska ideologier som skiljde sig mer eller mindre från varandra. De olika rörelserna kämpade inte bara mot landets regering utan de kämpade enligt Skya också mot varandra (2009: 26). Beasley skriver att ideologierna inom grupperna var: "too varied to make it likely that they could co-operate in putting forward a political programme" (1981: 240). Förutom detta fanns det inte heller någon ledare som styrde de ultranationalistiska rörelserna. På grund av dessa faktorer var den ultranationalistiska ideologin i Japan mycket mångfasetterad och komplex. Att ge en enhetlig bild av ideologin är således mycket komplicerat (Skya, 2009: 26; Beasley, 1981: 256; Beasley, 1987: 177).¹⁰

¹⁰ Skya påpekar att det inte finns ett fastlagat begrepp för ideologin som rådde i Japan under andra världskriget. Förutom begreppet "ultranationalism" har ideologin enligt honom också beskrivits till exempel med begreppen "emperor-system fascism", "Japanism" eller "militarism" (2009: 18–19).

Japans internationella förhållanden försvårades under 1930-talet. Vid slutet av år 1931 ockuperade Japan Manchuriet, vilket ledde till att det uppstod konflikter med Kina. Senare skapade dessa händelser konflikter med NF varefter Japan i februari år 1933 lämnade organisationen. I och med att Japan lämnade organisationen var landet diplomatiskt isolerat. Kontakterna mellan Japan och Tyskland ökade kring dessa år, och på hösten år 1936 undertecknade länderna den så kallade antikominternpakten. Italien anslöt sig till pakten följande år (Ottoson och Ekholm, 2007: 271–273; Beasley, 1981: 246–247, 261).

Konflikterna mellan Japan och Kina fortsatte efter den japanska ockupationen av Manchuriet. Slutligen år 1937, efter en incident vid Marco Polobron i närheten av Beijing, bröt ett krig ut mellan länderna. Under kriget avancerade de japanska styrkorna in i norra Kina och ockuperade bland annat städerna Beijing och Shanghai (Ottoson och Ekholm, 2007: 279; Beasley, 1981: 263; Tucker, 2004: 18). Detta händelseförlopp försämrade inte bara ytterligare relationerna med Kina utan också med västmakterna. USA, förbittrad över Japans imperialistiska politik i Kina och andra delar av Sydostasien, meddelade år 1939 att de inte skulle förlänga handelskontraktet med Japan. Handel var central för Japan eftersom landet inte kunde förse sig själv med vissa råvaror och ifall handeln med USA, en av Japans främsta handelspartner, avbröts kunde det leda till stora problem. Till de viktigaste varorna USA exporterade till Japan hörde olja, maskiner och olika metaller. Dessa varor var Japan i stort behov av. Två år senare, det vill säga år 1941, stoppade USA handeln med Japan (Ottoson och Ekholm, 2007: 283; Tucker, 2004: 102–103; Beasley, 1981: 268–269). Senare samma år angrep det japanska flygvapnet Pearl Harbor. I och med attacken inleddes Stillahavskriget. Kriget varade fram till år 1945 då amerikanska styrkor tvingade Japan att kapitulera (Ottoson och Ekholm, 2007: 284–286, 292–295).

2.2 Den religiösa kartan

I detta delkapitel övergår jag till att behandla religionernas ställning i det japanska samhället. Jag fokuserar här på den roll shintoismen, buddhismen och konfucianismen hade. Jag behandlar religionerna i var sitt delkapitel. Inledningsvis

behandlar jag shintoismens ställning i landet eftersom den var starkast sammankopplad med den statliga ideologin under denna period. Jag ger i delkapitlet samtidigt en beskrivning av vilka attityder regeringen hade mot religion mer generellt och hur den kontrollerade de religiösa institutionerna. Efter det övergår jag till att behandla buddhismen och konfucianismen.

Först vill jag nämna kort om vilken ställning kristendomen och de så kallade nya religionerna hade i landet. Jag behandlar inte dessa religiösa grupper i min analys av de två skrifterna, men utgående från mitt källmaterial var de en viktig del av det religiösa livet i Japan under början av 1900-talet. På grund av detta vill jag ge en kort beskrivning av dem innan jag övergår till att behandla shintoismen, buddhismen och konfucianismen.

Kristendomen hade en osäker ställning i Japan under början av 1900-talet. Den var en accepterad religion¹¹, men trots det riktades det misstankar mot de kristna i landet. Bland annat ansåg en del att de kristna lärorna inte passade in i den statliga ideologin om att visa lojalitet mot kejsaren. Till följd av detta började kristna betona att de kristna lärorna stödde den statliga ideologin. Många kristna stödde regeringen i exempelvis det rysk-japanska kriget 1904–1905 och senare under andra världskriget. Trots detta minskade inte misstankarna gentemot de kristna (Kitagawa och Ebersole, 1987/2005: 4791; Murakami, 1983: 59–62, 102–103). Kristna grupper blev förföljda och kontrollerades noggrant av regeringen fram till andra världskrigets slut år 1945.

Under början av 1900-talet utvecklades flera så kallade nya religioner i Japan. Många av dessa grupper hade vuxit fram kring en person som hade kommit i kontakt med en gudom. Dessa personer ansågs av medlemmarna vara en levande *kami*, det vill säga en levande gudom. Den japanska regeringen var negativt inställd mot de nya religionerna. Sheldon M. Garon skriver (1986: 299) att detta berodde bland annat på de gruppernas snabba tillväxt. Regeringen, som strävade efter att styra hela samhället, hade svårt att kontrollera de olika grupperna. Enligt regeringens undersökning år 1924 fanns det 98 grupper som klassificerades som nya religioner.

¹¹ Kristendomen hade blivit utsatt för hårt motstånd under början av Meiji-perioden på 1800-talet. Religionen hade förbjudits och en stor del av de kristna i landet hade tvingats gå i exil. År 1873 ändrade dock Meijiregeringen sin inställning gentemot kristendomen, bland annat till följd av den kritik regeringen fick från kristna länder. I och med detta blev kristendomen en accepterad religion i landet (Murakami, 1983: 35–38; Kitagawa & Ebersole, 1987/2005: 4791; Kasahara, 2001: 499–500, 516–517).

En stor andel av dessa räknades som shintoistiska, men det fanns också en del buddhistiska och kristna grupper (Murakami, 1983: 83, 85; Garon, 1986: 286). Under 1930-talet stärkte regeringen kontrollen över de nya religionerna. I och med detta blev grupperna starkt förföljda. Ledare och medlemmar från olika grupper blev arresterade och en del grupper blev till och med upplösta av regeringen.

2.2.1 Shintoism

Under början av 1900-talet var shintoismen starkt sammanbunden med den japanska regeringen och den statliga ideologin. Ett exempel på detta var att en stor del av de shintoistiska helgedomarna, speciellt de största, var under regeringens kontroll. Regeringen lade stor betoning på de shintoistiska lärorna, bland annat läran om den japanska kejsarens gudomliga ursprung¹². Vid denna tid var shintoismen indelad i två delar: en icke-religiös del och en mer religiös del. Delningen hade skett under 1870- och 1880-talen, det vill säga kring mitten av Meijiperioden, bland annat på grund av att det hade uppstått oenigheter inom den ledande makten över hur shintoismen och dess läror skulle förkunnas till folket. Förutom det hade kraven på religionsfrihet och separering av religion och politik också ökat i landet. Religionsfrihet infördes slutligen i landet år 1889. Religionsfriheten var dock begränsad. Enligt lagen fick befolkningen tro som den ville så länge tron inte stred mot den statliga ideologin (Murakami, 1983: 41–43; Hardacre, 1989: 22–24, 39; Bocking, 2005: 8367).

Den icke-religiösa delen av shintoismen, eller "stats shinto" (State Shinto), styrdes av regeringen. Dess roll var att utföra statliga ritualer där man visade vördnad och respekt för kejsaren och shintoistiska gudomligheter. Dessa ritualer var viktiga inom den nationella ideologin som regeringen ville att skulle spridas i landet och de sågs inte som religiösa ritualer utan mer som medborgarliga plikter. Det var obligatoriskt för varje medborgare i Japan att delta i ritualerna för att visa respekt för kejsaren, som enligt den shintoistiska mytologin var besläktad med solgudinnan *Amaterasu Ōmikami*. De shintoistiska prästerna som jobbade vid de helgedomar som hade en central roll inom stats shinto fick inte utföra religiösa ritualer, såsom begravningar

¹² Shintoismen hade varit anknuten till den statliga makten sedan början av Meijiperioden (från år 1868). Meijiregeringen hade strävat efter att sprida de shintoistiska lärorna för att göra shintoismen till den dominerande religionen i landet (Hardacre, 1989: 22–23; Murakami, 1983: 19–24).

eller andra religiösa handlingar. De fick enbart utföra de ritualer som var en del av den statliga shintoismen (Murakami, 1983: 42–43; Hardacre, 1989: 22–24, 39; Bocking, 2005: 8367; Kasahara, 2001: 529).

Den mer religiösa delen, *Kyōha Shintō*, (Sect Shintō eller Religious Shintō), bestod av flera mindre religiösa grupper som klassificerades som självständiga religioner. Dessa grupper anses ofta ha varit 13 till antalet, och lärorna inom dem grundade sig på ett eller annat sätt på de shintoistiska lärorna¹³. Genom att lärorna inom grupperna var sammanbundna med shintoismen var grupperna således officiellt en del av stats shinto och fick lov av regeringen att missionera och förkunna sina läror i landet. Fastän de religiösa grupperna var en del av den statliga shintoismen hade de dock en lägre ställning i landet än vad stats shinto hade (Murakami, 1983: 42–45; Bocking, 2005: 8367). Flera nya religiösa grupper kom senare att utvecklas under 1900-talet.

Efter det rysk-japanska kriget ökade betoningen på shintoismen i det japanska samhället och den blev än starkare anknuten till den statliga makten. Till exempel stärkte regeringen sitt grepp om de shintoistiska helgedomarna genom en förordning enligt vilken mindre lokala helgedomar, som inte hade en så stor roll inom statliga shinto, stängdes eller förstördes. På detta sätt strävade regeringen efter att bättre kunna kontrollera helgedomarna i landet. Murakami skriver att antalet helgedomar i och med förordningen minskade från 190 265 till omkring 110 000. Det ekonomiska stödet helgedomarna fick av regeringen ökade också enormt fram till andra världskrigets utbrott. De shintoistiska prästerna, som hade höga administrativa poster inom den statliga makten, fick bättre utbildning. Förutom att jobba på helgedomarna undervisade många präster i skolor. Lokala festivaler och traditioner utsattes även för starkare kontroll från regeringen genom att de gjordes om till statliga ritualer inom den stats shinto (Murakami, 1983: 65–66; Hardacre, 1989: 23–24; Bocking, 2005: 8367–8368). Shintoismen och dess läror började betonas mer och spridningen av den statliga ideologin i det japanska samhället växte således, till exempel ökade undervisningen av religionen och den statliga ideologin i olika skolor.

¹³ Lärorna inom en del av de religiösa grupperna grundade sig ursprungligen inte på shintoismen. Ledarna för somliga grupper ändrade om sina läror så de passade bättre in i de shintoistiska lärorna och regeringens ideologi. De valde att göra detta för att deras grupper inte skulle bli förföljda eller förtryckta av regeringen (Bocking, 2005: 8367; Hardacre, 1989: 52)

En skrift som kom att spela en speciellt central roll inom undervisningen av den statliga ideologin var *Kyōiku chokogu* (the Imperial Rescript on Education). Skriften hade utfärdats redan år 1890, och lärorna som ingick i den grundade sig på konfucianska och shintoistiska läror och behandlade bland annat rätt moral och etik samt vikten av att visa vördnad till kejsaren. Skriften var viktig för spridningen av de rätta moraliska värderingarna i landet och den fick stor auktoritet i samhället. I skolor till exempel började man hålla ceremonier där man läste ur skriften och från ung ålder skulle alla skolelever lära sig innehållet i skriften utantill (Hardacre, 1989: 121–122; Bocking, 2005: 8367; Arnove, 2014).

Flera av utvecklingarna som skedde efter kriget mot Ryssland hade egentligen fått sin början redan tidigare under 1800-talet. Enligt Helen Hardacre representerade utvecklingarna: "simply a hardening or universalization of earlier policy" (1989: 23). Vid dessa tider, det vill säga från början av 1900-talet till 1940-talet, ökade med andra ord betoningen och kontrollen som den statliga makten tidigare hade lagt på shintoismen inom samhället. Ett samarbete mellan shintoistiska, buddhistiska och kristna institutioner skapades också under början av 1900-talet för att stödja landets regering och sprida den nationella ideologin i landet. År 1906 bildades organisationen vid namn *Religionists' Concord Association* för att främja samarbetet mellan de olika religionerna. Efter en konferens, *Sankyō Kaidō* (Conference of the Three Religions), i februari år 1912, med representanter för shintoismen, buddhismen och kristendomen stärktes samarbetet ytterligare. Alla religionerna arbetade efter detta för att sprida ideologin och för att sprida det som Victoria kallar för "patriotic spirit, national unity, and moral strength" i det japanska samhället (1997: 54). De tre religionernas samarbete var till fördel för den japanska regeringen. Samtidigt som religionerna skulle stödja regeringens politiska linje försäkrade regeringen också att religiösa ledare inte längre skulle rikta kritik mot regeringens politik (Murakami, 1983: 59, 64; Victoria, 1997: 53–54).

Under 1930- och början av 1940-talen stärktes regeringens betoning på stats shinto och den statliga ideologin ytterligare. I skolorna ordnades det till exempel fler utflykter till de största helgedomarna och alltfler människor vallfärdade till solgudinnan Amaterasus helgedom i Ise. År 1937 publicerades också skriften *Kokutai no hongu*, som kom att bli mycket viktig i stärkandet av ideologin i samhället. Enligt Skya var den här skriften ett av de viktigaste dokumenten både före

och under krigstiden i Japan (Skya, 2009: 263–264; Ives, 2009: 46; Beasley, 1981: 254–255).

Till följd av att regeringen stärkte betoningen på shintoismen och den statliga ideologin ställdes alla religionerna i landet under stark statlig kontroll. Tidigare år 1928 hade regeringen utfärdat en lag, *the Peace Preservation Law*, som skulle hjälpa till att hålla ordning i samhället. Denna lag användes för att hålla noggrann kontroll på att olika sociala grupper och organisationer i samhället inte skulle motsätta sig den statliga ideologin. Senare användes lagen också till att kontrollera de religiösa grupperna i landet. Regeringen ville hålla ett öga på att alla religiösa grupper understödde den nationella ideologin om att kejsaren var gudomlig. En del religiösa grupper blev förföljda eller förbjudna för att de ansågs utgöra ett hot mot den nationella ideologin (Murakami, 1983: 78, 95; Hardacre, 1989: 24–26). En ny förordning, *Shukyō Dantai Hō* (the Religious Organizations Law), utfärdades år 1940 så att regeringen kunde styra över de religiösa institutionerna och deras aktiviteter i landet. De religiösa institutionerna skulle arbeta för och lyda regeringen. Murakami skriver att förordningen användes av regeringen för: "mobilization of religion for the war effort" (1983: 95). Religiösa ledare som vägrade lyda regeringen eller motsatte sig politiken blev till exempel avsatta från sina ämbeten eller fängslade (Hardacre, 1989: 124–126; Kitagawa och Ebersole, 1987/2005: 4792).

2.2.2 Buddhism

Buddhismen hade vid början av 1900-talet genomgått en omformning. De buddhistiska institutionerna hade blivit alltmer sammanbundna med den statliga makten och mer aktiva inom samhället bland annat genom att hjälpa de fattiga och bygga skolor och sjukhus¹⁴. Förändringen hade skett som en reaktion på de svåra förhållanden buddhister hade blivit utsatta för under början av Meijiperioden. Meijiregeringen hade strävat efter att höja shintoismen status och göra den till den dominerande religionen i landet. Buddhismen hade haft en starkare ställning i landet än shintoismen och således försökte regeringen sänka religionen från dess höga

¹⁴ De buddhistiska institutionerna tog inspiration till dessa förändringar från de kristnas medverkan i samhället (Victoria; 1997: 16–17).

status. Bland annat hade buddhistiska tempel och föremål förstörts och präster tvingats avsäga sig sina ämbeten (Murakami, 1983: 24–26, 55; Victoria, 1997: 5–6, 17; Hardacre, 1989: 14–15, 27–28; Ruppert, 2005: 1183). Genom att vara mer aktiva inom samhället försökte buddhister från de olika buddhistiskolorna således visa, som Victoria skriver, att: "priests and temples could make a valuable contribution to the nation's social and economic life" (1997: 12). På så sätt försökte de rädda buddhismens ställning i det japanska samhället. I och med detta började den förnyade, eller "reformerade", buddhismen kallas för *Shin Bukkyō* (New Buddhism).

Medlemmar inom den förnyade buddhismen ville visa att de buddhistiska lärorerna var till nytta för den statliga makten och ideologin fastän buddhismen ursprungligen inte var en japansk religion. Buddhismen kunde, för att använda Victorias ord igen: "effectively promote loyalty to the throne, patriotism, and national unity" (1997: 12–13). Flera buddhistgrupper i landet blev mer aktiva inom politiken och samarbetade med den japanska regeringen. Till exempel skickades munkar från olika buddhistiska skolor till Kina och Korea för att missionera. Victoria skriver (1997: 22) att det inom buddhistiska kretsar kring sekelskiftet 1800– och 1900–tal också lades stort fokus på kopplingen mellan buddhismens läror och krig. Munkar och lekmän från de buddhistiska skolorna var med exempelvis under det rysk-japanska kriget för att hålla upp modet och krigsandan hos soldaterna. Allt fler buddhistmunkar deltog efter detta i kriget som Japan var delaktigt i under början av 1900-talet (Victoria, 1997: 15–22, 29; Murakami, 1983: 55–56). Buddhistiska institutioner hade också hjälpt till i det japanska samhället under kriget, bland annat hade de gett ekonomiskt understöd till många soldatfamiljer. Victoria skriver också att i många buddhistiska tempel hölls ryska krigsfångar fängslade. Templen fungerade som häkten för fångarna (1997: 63).

Efter det rysk-japanska kriget var den institutionaliserade buddhismen starkt sammanbunden med den japanska militären. Victoria skriver att under 1930-talet fanns det en lekman eller munk med i varje regemente inom den japanska armén. Kring åren för det rysk-japanska kriget hade betoningen på zenbuddhismens läror inom militären och krigsföringen också ökat. Ledare för de zenbuddhistiska skolorna gjorde till exempel kopplingar mellan zenbuddhismens läror och den japanska krigsandan, *yamato-damashii* (Victoria, 1997: 29–30, 35, 57–60). Victoria skriver exempelvis att en zenbuddhist, Nukariya Kaiten (1867–1934), ansåg att: "it is Zen

that modern Japan, especially after the Russo-Japanese War, has acknowledged as an ideal doctrine for her rising generation" (*Religion of the Samurai: A Study of Zen Philosophy and Discipline in China and Japan*, 1913: xiii–xvi, citerat i Victoria, 1997: 58).

Vidare ansåg vissa zenbuddhister att krigsandan var sammanbunden med *bushidō*, det gamla samurajidealet. Robert H. Sharf skriver att samurajidealet bestod av principer om "self-discipline, self-sacrifice, single-mindedness, unhesitating obedience to one's lord, and utter fearlessness in the face of death" (1993: 6). En person som enligt zenbuddhister hade visat denna krigsanda och samurajideal i ett krig var generalen Nogi Maresuke (1849–1912). Han hade genomgått en zenbuddhistisk träning i flera år innan det rysk-japanska kriget och han sågs som en av krigets största hjältar. Då Meijikejsaren dog år 1912 tog Nogi och hans fru livet av sig själva genom en gammal självmordsritual. Detta sågs av vissa som ett exempel på samurajidealet eftersom Nogi hade visat lojalitet mot kejsaren genom att följa med honom i döden. Nogis agerande ledde också till mer motstridiga känslor i landet. Victoria skriver till exempel att bland de lärda diskuterades det huruvida ritualen passade in i det moderna japanska samhället (Victoria, 1997: 35–37, 57–59; Ottoson och Ekholm, 2007: 247). Flera medlemmar inom zenskolorna, till exempel Sōen Shaku (1859–1919) och Suzuki Daisetsu Teitarō (1870–1966)¹⁵, började betona att det var specifikt inom zenbuddhismen som de rätta läroarna och filosofierna fanns för att samurajidealet *bushidō* hade utvecklats. Förutom detta ansåg buddhistiska ledare att den rätta formen av zenbuddhismen, och buddhism generellt, fanns i Japan och att zenbuddhismen utgjorde kärnan för den japanska kulturen (Sharf, 1993: 5–6; Victoria, 1997: 95–113).

Här bör det påpekas att alla buddhister inte hade liknande tolkningar av buddhismen och dess koppling till Japans krigsföring. Fastän majoriteten av buddhistgrupperna i landet stödde regeringen fanns det en liten grupp av buddhister som motsatte sig den nära kopplingen den institutionaliserade buddhismen hade till regeringen och militären. Victoria påpekar också att alla buddhister som stödde regeringen inte var

¹⁵ Sōen Shaku var zenmästare vid Rinzai-skolan, som är en av de tre största zenbuddhistiska skolorna i Japan. Han var också med under det rysk-japanska kriget (1904–1905). Suzuki Daisetsu Teitarō var elev till Sōen och blev mycket känd bland annat för att ha förkunnat om zenbuddhismen i USA och för att ha skrivit flera böcker om zenbuddhism på japanska och engelska. Han anses vara den främsta personen att ha spridit kunskap om zenbuddhism till västvärlden (Victoria, 1997: 14, 25–26, 29, 96; Sharf, 2005: 8884; Heine, 2005: 9950).

lika radikala i sin inställning till zenbuddhismen och den japanska krigsföringen. Enligt Victoria hade en del personer så strikta åsikter att deras syn på buddhismen och dess läror slutligen var i strid med den institutionaliserade buddhismens läror (1997: 13, 20, 37–38, 60).

Trots detta blev buddhismen i början av 1900-talet allt starkare förbunden med den japanska statsmakten och krigsföringen. Under 1930-talet hade en så kallad *Kōdō Bukkyō* (Imperial-way Buddhism)¹⁶ utvecklats. Under 1920- och 1930-talen utvecklades också teorier om zenbuddhismens koppling till krig och samurajidealet och hur Japans politik och krigsföring kunde legitimeras utgående från de zenbuddhistiska lärorna. Flera personer publicerade böcker där de beskrev sin syn på hur zenbuddhism och samurajidealet är sammankopplade. Vid dessa tider ökade också betoningen på utbildningen av soldaterna för att utveckla den rätta krigsandan hos dem, och det publicerades olika handböcker med anvisningar om hur denna "militära anda" skulle utvecklas (Victoria, 1997: 79, 95–115). Victoria skriver också att: "each new military handbook or field manual placed increasing emphasis on developing military spirit, while actively promoting Bushido as the epitome of that spirit" (1997: 115). Krigsandan blev således mer och mer central inom utbildningen av den japanska militären och samurajidealet var den främsta symbolen för det.

I och med att den japanska regeringen stärkte sin kontroll över de religiösa institutionerna och grupperna under 1930- och 1940-talen kontrollerades de buddhistiska grupperna också mer noggrant. En del buddhistiska grupper blev angripna av regeringen för att deras läror inte stämde överens med den statliga ideologin. En grupp blev till exempel angripen på grund av att buddhistiska gestalter i mandalan hade en högre status än vad de shintoistiska gudomligheterna hade (Murakami, 1983: 104–105; Hardacre, 1989: 26). Murakami beskriver också hur regeringen var kritiskt inställd gentemot den buddhistiska skolan Pure Land Buddhism. Regeringen ansåg att lärorna och myterna som ingick i den statliga ideologin inte vördades på rätt sätt inom skolan (Murakami, 1983: 104).

¹⁶ Detta innebar enligt Victoria att den institutionaliserade buddhismen i Japan var underordnad regeringen (1997: 79).

2.2.3 Konfucianism

Under början av Meiji-perioden hade betoningen på konfucianismens läror minskat i landet. I enlighet med Peter Noscos beskrivning minskade de konfucianska lärorerna och värderingarna som "självständiga läror" (1987/2005: 1928). Detta ledde till att konfucianska institutioner försvann. Antalet konfucianska lärda hade också minskat under Meiji-perioden. Den minskade betoningen på konfucianismen berodde bland annat på att traditionen hade varit starkt förknippad med den statliga makten under Edo-perioden (1603–1868) då klanen Tokugawa hade regerat i landet.

Mot slutet av 1800-talet ökade betoningen på konfucianska läror och värderingar igen. Bland annat kom de konfucianska lärorerna om respekt, lojalitet och harmoni att spela en mycket stor roll inom den statliga ideologin under början av 1900-talet och fram till andra världskrigets slut. De konfucianska lärorerna om de fem relationerna var exempelvis inlemmade i ideologin. Gregory K. Ornatowski (1996: 575) skriver att de fem relationerna och lärorerna om respekt och lojalitet spelade speciellt stor roll inom förhållandet mellan kejsaren och medborgarna samt mellan barnen och deras föräldrar.

Som jag beskrev tidigare i kapitlet ingick bland annat dessa läror i *Kyōiku chokoku* från år 1890. Senare kom lärorerna också att ingå i skriften *Kokutai no hongu* från 1937 (Nosco, 1987/2005: 1928; Ives, 2009: 46–47; Ornatowski, 1996: 580; Bocking 2005: 8367). Konfucianismen och dess läror blev i och med detta anslutna till utvecklandet och spridandet av de rätta moraliska värderingarna i landet. Nosco skriver att man i Japan ansåg att de konfucianska lärorerna var ett gemensamt drag mellan de ostasiatiska kulturerna (1987/2005: 1929). De militära ledarna i Japan framhävde dessa gemensamma drag för att visa att det fanns likheter mellan de olika kulturerna. Den konfucianska kulturen i Japan ansågs vara den rätta och ursprungliga kulturen i hela Ostasien. Med detta ger Nosco ett fascinerande exempel på den panasiatiska ideologin om att den japanska kulturen var mer ursprunglig, eller så att säga "bättre", än de andra kulturerna i Ostasien.

Trots att de konfucianska institutionerna hade minskat levde de konfucianska lärorerna vidare. Lärorerna och värderingarna började dock mer eller mindre förlora sin ursprungliga betydelse eftersom de senare blev mer sedda som gamla traditionella

japanska värderingar (Nosco, 1987/2005: 1928). Joseph M. Kitagawa och Gary L. Ebersole skriver om de konfucianska läroerna under Meiji-perioden:

Although the new regime depended heavily on Confucian ethical principles in its formulation of imperial ideology and the principles of sacred national polity, sensitive Confucians felt that those Confucian features had been dissolved into a new overarching framework with heavy imprints of Shintō and National Learning (Kokugaku). (Kitagawa och Ebersole, 1987/2005: 4791)

Konfucianska läror ansågs också ha haft en inverkan i utvecklingen av samuraj-idealet. Jag utgår här från Brian Bockings artikel "Neo-Confucian Spirituality and the Samurai Ethic". I artikeln behandlar han de neokonfucianska läroernas roll inom samurajidealet. Bocking skriver bland annat att en viktig aspekt inom samurajidealet är att nå ett mentalt stadium där man övervinner döden. För en samuraj kan döden inträffa när som helst. Döden är med andra ord hela tiden närvarande i nuet. Detta leder till att livet och döden blandas samman. För att en samuraj ska nå det mentala stadiet där han övervinner döden ska han utföra specifika övningar (1980: 8, 10–11).

Genom att döden blandas samman med nuet menar Bocking att: "the dimension of linear time, that is, the perceived future, collapses" (1980: 10). Utgående från detta försvinner framtiden för samurajen. På grund av det här behöver samurajen enligt Bocking inte tänka på framtida händelser. Han menar också att i och med detta behöver samurajen inte vara rädd för något (Bocking: 1980: 11). Eftersom han har övervunnit döden behöver han inte vara rädd för att möta den. Detta leder i sin tur till att samurajen kan vara lojal mot sin herre och lyda de order som han får.

Bocking gör i artikeln en intressant koppling mellan principen om att övervinna döden och den konfucianska principen om att finna inre visdom¹⁷. Han menar att det finns likheter mellan de två principerna. Enligt konfucianska traditioner strävade Konfucius under sin livstid efter att utveckla sig själv på en andlig nivå för att på så sätt nå inre visdom. Bocking skriver att en del samurajmästare senare tog tillvara dessa (neo)konfucianska läror och anpassade dem till samurajens övningar för att kunna övervinna döden (1980: 9–10, 13).

¹⁷ Bocking använder här benämningen "attainment of sagehood" (1980: 13).

Principen om att övervinna döden och att nå ett tillstånd av harmoni beskrivs, enligt Bocking, inom konfucianismen som: "the heart being in harmony with the Way of Heaven". Inom neokonfucianismen beskrivs samma princip som "the integration of the Heart or Mind [...] with principle" (1980: 11). Kortfattat är bushidō en andlig utveckling där samurajen strävar efter harmoni mellan sitt medvetande och det som inom neokonfucianismen kallas för "principle". Detta begrepp innebär enligt min tolkning principen om att samurajen övervinner döden och är fullständigt lojal mot sin herre.

2.3 Sammandrag

I det här kapitlet har jag behandlat hur det japanska samhället har utvecklats under början av 1900-talet och hurdan ställning religion hade. Jag beskrev i kapitel 2.1 hur industrin växte i landet, hur samhället moderniserades och hur politiska konflikter och oenigheter uppstod. Som det framgick i kapitlet var den ultranationalistiska ideologin inte enad utan det fanns varierande åsikter och olika perspektiv om den.

Efter detta övergick jag i kapitel 2.2 till att beskriva religionernas ställning i landet. I kapitlet redogjorde jag för hur regeringen stärkte kontrollen över religiösa institutioner och vilken roll religionerna spelade i den statliga ideologin. Framst lade den japanska regeringen tonvikten på de shintoistiska lärorerna och traditionerna. På liknande sätt som shintoismen var buddhismen starkt sammanbunden med den japanska regeringen och militären. De konfucianska lärorerna kom också att spela en viktig roll inom den växande ideologin under början av 1900-talet trots att de konfucianska institutionerna hade minskat under slutet av 1800-talet.

Jag har i kapitlet strävat efter att ge en bild av hur de religiösa, politiska och ideologiska förhållanden var inom det japanska samhället innan de krigiska åren under 1930- och 1940-talen. Med hjälp av bakgrunden är det lättare att förstå hur religionerna kom att ha en inverkan på ideologin. Förutom det går det också lättare att placera de två skrifterna, det vill säga *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*, inom ett större religiöst och ideologiskt sammanhang. I följande två kapitel övergår jag till att närmare behandla själva skrifterna. Jag redogör för *Kokutai no hongu* i nästa kapitel och fortsätter sedan i kapitlet efter det med att redogöra för *Senjinkun*.

3 *Kokutai no hongî*

I detta kapitel behandlar jag skriften *Kokutai no hongî*¹⁸. Jag ger först en kortfattad beskrivning av vilka personer som var med och utvecklade skriften och vilken roll den kom att ha i spridningen av den statliga ideologin. Efter det beskriver jag hur boken är uppbyggd och vad som behandlas i de olika kapitlen i den.

Efter en kort introduktion till skriftens struktur och dess roll inom ideologin övergår jag till att närmare behandla innehållet i den. Jag redogör i olika delkapitel för principer som är intressanta och som jag anser är de mest centrala i boken. Jag beskriver hur principerna framställs i boken och undersöker vilken roll religion spelar i dem. Jag använder mig här av den engelska översättningen av skriften. Jag ger exempel på utdrag ur den för att visa hur de olika principerna beskrivs i den. Vid sidan om det stöder jag mig på bland annat Skyas och Ives tidigare forskning om skriften.

Som jag har nämnt tidigare publicerades *Kokutai no hongî* år 1937. Boken består av 156 sidor och skrevs av en kommitté som bestod av professorer och andra akademiker från olika universitet. Den slutliga versionen utfärdades av den japanska regeringen. I boken behandlar författarna de centrala lärorerna och principerna inom den statliga ideologin. Boken trycktes i ett stort antal exemplar och den användes till exempel inom undervisningen i skolor. Förutom det skrev flera av författarna och olika lärare i landet också redogörelser över boken, vilka också kom att användas inom undervisningen (Skya, 2009: 263–264, 280–281; Miller, 1982: 92). Skya menar att *Kokutai no hongî* främst kan ses som ett "religiöst dokument" (2009: 264). Boken innehåller anvisningar om olika aspekter av det japanska samhället och varje medborgare skulle följa dessa anvisningar. Med andra ord fungerade skriften som en riktlinje för befolkningen. Roy Andrew Miller skriver på liknande sätt att boken: "contained the official teaching of the Japanese state on every aspect of domestic policy, international affairs, culture, and civilization" (1982: 92).

¹⁸ Det japanska begreppet *kokutai* betecknar "formen", eller "karaktären", av den japanska staten (Skya, 2009: 77). Wilbur M. Fridell skriver att detta innebar tolkningen om hur den japanska kejsaren är gudomlig eftersom han är besläktad med solgudinnan Amaterasu-Ömikami. Kejsaren var enligt Fridells beskrivning en faderfigur för hela den japanska befolkningen och alla medborgarna skulle vörda och visa respekt för honom (1975: 137–138).

Skya skriver ytterligare att författarna menade att inflytandena från Europa och USA var orsaken till de olika politiska och sociala problemen som hade uppstått i Japan. Författarna ansåg enligt Skya att den japanska befolkningen hade blivit influerad av västerländska ideologier som exempelvis individualismen (2009: 265–267). På grund av detta var de japanska medborgarna tvungna att bli omskolade med hjälp av den statliga ideologin.

I och med att *Kokutai no hongu* publicerades blev de centrala principerna kring den statliga ideologin mer eller mindre fastslagna. Det hade funnits olika åsikter om ideologin inom den ledande makten sedan Meiji-perioden. År 1937 utvecklades det således en ortodox form av den statliga ideologin för att reda ut oenigheterna (Skya, 2009: 92, 263–264; Ives, 2009: 46). Skya påpekar dock att denna bok inte löste alla politiska och ideologiska oenigheter i landet, men som han skriver:

it did settle once and for all a fundamental cleavage in Japanese society that had existed since the Meiji period between the powerful and influential state theorists and constitutional-law scholars. (Skya, 2009: 264)

3.1 Bokens struktur

Kokutai no hongu innehåller totalt tio kapitlen. Kapitlen är indelade i två delar, eller i två "böcker", i Bok I och Bok II. De fyra första kapitlen ingår i den första boken, som har titeln "The National Entity of Japan". I kapitel ett, "The Founding of the Nation" behandlas de shintoistiska myterna om hur landet har skapats, hur de shintoistiska gudomligheterna har fötts och hur kejsaren och kejsarätten är besläktad med solgudinnan Amaterasu Ōmikami. Vidare i de tre andra kapitlen behandlas bland annat den japanska befolkningens förhållande till kejsaren och principerna om vördnad, respekt, lojalitet mot kejsaren samt harmoni.

Den andra boken, "The Manifestation of our National Entity in History", är uppbyggd av sex kapitlen. I det första kapitlet, "The Spirit That Runs Through History" beskriver författarna bland annat hur en viss "anda"¹⁹ har levt i Japan sedan landet skapades ända fram till Meiji-perioden (1868–1912). I kapitel två och tre

¹⁹ "Spirit of the founding of the nation" enligt författarna i *Kokutai no hongu* (Hall, 1949: 105).

redogör författarna för förhållandet mellan den japanska befolkningen och Japan samt de utmärkande dragen för det japanska folkets natur. Kapitel fyra behandlar bland annat riter, moral och bushidō. Här beskrivs det vilken betydelse de olika riterna och festivalerna har, hur den rätta moralen är och vad samurajidealet bushidō innebär. I de två sista kapitlen beskriver författarna sedan den japanska kulturen och politiska, militära samt ekonomiska aspekter av det japanska samhället. De behandlar hur den japanska andan tar sig uttryck i till exempel konsten och utbildningen i landet. Vidare beskriver de hur politiken och ekonomin ska skötas. Till sist ger författarna en sammanfattning av boken, bland annat skriver de i slutet av kapitlet hurdant "uppdrag" Japan hade. Uppdraget enligt boken var att:

build up a new Japanese culture by adopting and sublimating Western cultures with our national entity as the basis, and to contribute spontaneously to the advancement of world culture. (Hall, 1949: 183)

Uppgiften var med andra ord att inflytandena från "väst" skulle anpassas till kulturen i Japan. Samtidigt skulle den japanska kulturen hjälpa till att utveckla kulturerna i resten av världen. Fastän författarna var negativt inställda mot Europa och USA ville de utgående från detta utdrag inte krossa de "västerländska" kulturerna totalt utan även ta inflytanden från dem.

3.2 Shintoism som grund för ideologin

Skya skriver i *Japan's Holy War: the ideology of radical Shinto ultranationalism*²⁰ att de shintoistiska lärorna utgjorde grunden för den statliga ideologin (2009: 264–265). Skya menar att författarna med hjälp av ideologin ville skapa en shintoistisk världsbild för medborgarna och, med hans ord: "ground Japanese subjects in solid Shinto religious principles" (2009: 267). Denna "världsbild" innefattade en uppfattning om att Japan hade skapats av de shintoistiska gudomligheterna och således var ett heligt land. Förutom detta innefattar det uppfattningen att den japanska kejsaren var ättling till solgudinnan Amaterasu Ōmikami.

²⁰ Härefter *Japan's Holy War*.

Ives behandlar också detta i boken *Imperial-Way Zen: Ichikawa Hakugen's critique and lingering questions for Buddhist ethics*²¹. Ett utdrag i början av *Kokutai no hongei* som han citerar lyder:

Having received the oracle of the imperial ancestor, the emperors, in an unbroken lineage, reign eternally over the great Japanese empire. This is our everlasting and immutable *kokutai*. (Hall, 1949: 59, citerat i Ives, 2009: 46)²²

Ives menar att enligt ideologin ansågs kejsaren inte bara vara besläktad med solgudinnan utan han ansågs vara en levande shintoistisk gudom, en *iki-gami* ("living deity"). Ives skriver ytterligare att man såg kejsaren som en nationell patriark (2009: 46). Med andra ord ansåg man att den japanska kejsaren inte bara hade rollen som landets ledare utan han var också en faderfigur för hela befolkningen.

Skya ger ett intressant exempel i anknytning till hur man såg kejsaren. Han skriver att enligt författarna i *Kokutai no hongei* var kejsaren den högsta ledaren, eller befälhavaren, för landet och den japanska militärens främsta uppgift var att lyda kejsarens order (2009: 265). I kapitlet "Military affairs" i slutet av *Kokutai no hongei* skriver författarna:

we must observe His Majesty's commands to the effect that our people should 'follow their allotted duties both in the literary and military spheres, the masses bending their whole strength to their individual tasks'; and so must we discharge our duties as subjects by guarding and maintaining the prosperity of the Imperial Throne which is coeval with heaven and earth, cooperating as one and rendering wholehearted service to the Throne. (Hall, 1949: 172)

Enligt detta var det soldaternas, och alla andra japanska medborgares, plikt att lyda och tjäna kejsaren. Alla skulle göra sitt yttersta för att utföra sina uppgifter för kejsaren och staten.

²¹ *Imperial-Way Zen* i fortsättningen.

²² Utdraget Ives citerar i *Imperial-Way Zen* skiljer sig något från hur det står i Halls och Gauntletts översättning av *Kokutai no hongei*.

3.3 Buddhistisk tolkning om att offra sig själv och uppfattningen om befolkningen som en kollektiv helhet

En aspekt Skya bland annat skriver om i *Japan's Holy War* är en buddhistisk uppfattning om att offra sig själv (2009: 273). Enligt Skya innebar tolkningen om att offra sig själv i detta fall en princip om att man kastar bort sitt "jag", eller med andra ord sitt ego, för kejsaren och landet. Man bortser från sina egna personliga mål och önskningar och är villig att lyda kejsarens order. I *Kokutai no hongu* beskrivs detta:

The spirit of self-effacement [självutplånande] is not a mere denial of oneself, but means the living to the great, true self by denying one's small self [...] Again, by broadmindedness and assimilation is not meant the robbery of things alien by depriving them of characteristics peculiar to them, thereby bringing about the loss of their individuality, but is meant the casting aside of their defects and making the best use of their merits; so that by searching one may enrich oneself. (Hall, 1949: 134)

Som det beskrivs i utdraget gällde principen om att kasta bort sitt "jag", eller sitt "lilla jag", inte att man totalt förnekade sig själv. Det innebar inte att ens egen personlighet skulle försvinna, utan snarare att man frånsåg sina personliga önskningar. På det här sättet skulle man göra sig av med sina "brister" (eller sina dåliga sidor) och således få bästa möjliga meriter.

Genom detta skulle man leva i sitt "stora jag" (jag beskriver detta närmare senare i delkapitlet). Principen innebar enligt Skyas beskrivning också att medborgarna skulle förena sig med "the One", det vill säga att man i sitt sinne förenade sig med kejsaren. Enligt ett annat utdrag ur *Kokutai no hongu* innebar principen om att kasta bort sitt "jag" och följa kejsarens order: "death to oneself with one's mind centered on the Imperial Household and for the sake of the Throne" (Hall, 1949: 135, citerat i Skya, 2009: 273). Denna princip, eller anda, var enligt Skya grundläggande för den japanska befolkningen.

I anknytning till denna princip diskuterar Skya hur författarna till *Kokutai no hongu* beskriver förhållandet mellan kejsaren och den japanska befolkningen. Författarna betonade att det fanns ett djupt och oskiljbart samband mellan den japanska kejsaren och landets medborgare. Enligt dem fanns det i andra länder inte ett liknande

förhållande mellan härskaren och medborgarna. Medborgarna kunde stöda härskaren, men som Skya skriver ansåg författarna att det inte finns en "djup förbindelse" mellan dem (Skya, 2009: 268). Förhållandet mellan den japanska kejsaren och de japanska medborgarna ansågs således vara unikt.

Skya skriver att enligt det här synsättet var alla medborgare inte individuella på samma sätt som det ansågs vara inom de västerländska traditionerna, eller som han skriver: "the Western liberal-democratic philosophical tradition" (2009: 273). Istället sågs alla vara en del (eller ett element) av en större och kollektiv helhet. I *Kokutai no hongu* står det:

Individuals are essentially not beings isolated from the State, but each has his allotted share as forming parts of the State. And because they form parts, they constantly and intrinsically unite themselves with the State; and it is this that gives birth to the spirit of self-effacement. (Hall, 1949: 134)

Hela den japanska befolkningen ingick i en kollektiv helhet, och varje individ var en del av den. Den kollektiva helheten är, enligt min tolkning, det "stora jaget" som beskrevs på föregående sida. Genom att kasta bort sitt "lilla jag", sitt ego, skulle man bli en del av "stora jaget", den större kollektiva helheten (Skya, 2009: 268, 273; Victoria, 2003: 122). Utgående från beskrivningen ovan innebar den kollektiva helheten inte att medborgarna utgjorde så att säga en massa. Med detta menar jag att medborgarna "klumpades" inte ihop till en enda stor massa där personernas egna personligheter försvann. Den kollektiva helheten verkar mer innebära att man såg den japanska befolkningen som ett pussel, varje person var en bit av pusslet. Varje person spelade någon form av roll inom den kollektiva helheten.

I citatet ovan beskrivs också hur man genom att vara en del av den kollektiva helheten skulle väcka en så kallad "själutplånandeanda". Denna anda syftar på den buddhistiska principen om att man kastar bort "jaget". Författarna ger också i citatet bilden av hur de två principerna, att kasta bort sitt "jag" och att vara en del av den kollektiva helheten, hänger ihop. Det är som om principerna fungerade i en form av växelverkan med varandra.

Skya menar att genom att kasta bort sitt "lilla jag" skulle man vara lojal mot kejsaren (2009: 273). Ives skriver (2009: 50) också att zenbuddhisten Ōmori Zenkai (1871–

1947) ansåg att endast genom att förkasta "lilla jaget" kunde man vara fullständigt lojal mot kejsaren. Här är en fascinerande anknytning till den konfucianska principen om lojalitet. Jag behandlar de konfucianska principerna mer ingående i kapitel 3.5.

Innan jag går vidare till nästa delkapitel vill jag nämna två detaljer gällande de principer som har beskrivits i detta delkapitel. Den första knyter an till principen om att kasta bort sitt ego, eller "lilla jaget". Som det beskrevs i utdraget ur *Kokutai no hongu* skulle man genom att kasta bort "lilla jaget" och kasta bort sina brister, eller sina dåliga sidor, få bästa möjliga meriter. Detta är en intressant detalj. Det verkar som om författarna menar att man skulle bli en bättre person genom att kasta bort sitt "lilla jag". Denna princip ger också bilden att en persons ego och personliga önskningar var ett form av hinder för att få bra meriter. Då man kastade bort sitt ego försvann detta hinder.

Den andra detaljen gäller det religiösa ursprunget till principerna om "lilla jaget" och "stora jaget". Ives skriver i *Imperial-Way Zen* att principerna hade sitt ursprung inom de buddhistiska läroarna (2009: 47). Victoria ger i *Zen War Stories* ett något annorlunda perspektiv på detta. Han skriver att de militära ledarna ansåg att uppfattningarna om "lilla jaget" och "stora jaget" ursprungligen var hämtade från de konfucianska läroarna. En del zenbuddhister ansåg emellertid att uppfattningarna hade sin grund inom de zenbuddhistiska läroarna. Att det fanns olika tolkningar om detta berodde på de historiska kontakterna mellan de konfucianska och zenbuddhistiska skolorna. Kontakterna mellan skolorna hade lett till att de hade blivit influerade av varandras läror (Victoria, 2003: 122). Jag redogör för detta närmare i kapitel fyra. I exemplet behandlar Victoria visserligen den militära handboken, således har han ett något annorlunda perspektiv på principen om "lilla jaget" och "stora jaget". Trots det anser jag att det Victoria skriver kan bindas samman med det här fallet eftersom principerna om "lilla jaget" och "stora jaget" ingick i läroarna i *Kokutai no hongu*.

Exemplen ovan ger en intressant bild av de olika uppfattningar om läroarnas ursprung som fanns. I och med att det är så är det också komplicerat att avgöra exakt vilken tradition principerna om "lilla jaget" och "stora jaget" grundar sig i. Förutom det kan man genom exemplen också se ett samband mellan principerna inom *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*.

3.4 Det japanska folket som en enda stor familj

Ives menar att enligt ideologin bildade den japanska befolkningen en enda stor familj. Han skriver att Japan utgjorde "a 'great-family nation-state'" (Ives, 2009: 46). Denna princip anser jag hänga ihop med tolkningen om det specifika förhållandet mellan kejsaren och den japanska befolkningen. Enligt *Kokutai no hongu* var den japanska kejsaren hela landets centrum: "Our country is established with the emperor, who is a descendant of Amaterasu Ōmikami, as her center" (Hall, 1949: 80, citerat i Ives, 2009: 46). I *Kokutai no hongu* står det:

Our country is a great family nation, and the Imperial Household is the head family of the subjects and the nucleus of national life. The subjects revere the Imperial Household, which is the head family, with the tender esteem [they have] for their ancestors. (Hall, 1949: 89–90)

Med andra ord utgjorde den japanska kejsaren och den kejsarliga familjen kärnan för Japan. Varje japansk familj i landet var i sin tur en mindre representation av den kejsarliga familjen. Fadern i varje familj hade till exempel en liknande ställning inom familjen som kejsaren hade inom det japanska samhället. Denna uppfattning liknar den konfucianska läran om att de sociala förhållandena i familjen är en förebild för förhållandena i resten av samhället. På samma sätt hade varje familj sina förfäder såsom den kejsarliga familjen hade, och man ansåg enligt Ives att "each family lineage parallels the imperial lineage, with family ancestors analogous – and ultimately related – to the imperial ancestors" (Ives, 2009: 46). I och med förhållandena inom familjerna, släktätten och förfäderna, som alla slutligen var besläktade med förfäderna till den kejsarliga familjen, var de japanska familjerna som den kejsarliga familjen i en mindre skala. Varje familj var som ett mikrokosmos, och hela Japan uppfattades som en stor familj (Ives, 2009: 46–47). Här finns ytterligare en likhet med de konfucianska läroorna. På liknande sätt som familjen enligt konfucianismen utgör ett mikrokosmos i samhället var varje enskild japansk familj som en miniatyr av det japanska samhället. Centralt i synen på den japanska befolkningen som en enda stor familj var lojaliteten och respekten gentemot kejsaren.

3.5 Konfucianska värderingar om harmoni, lojalitet, vördnad och respekt

Skya menar att författarna till *Kokutai no hongu* ansåg att Japan var det enda landet i världen där riktig harmoni kunde åstadkommas. De menade till exempel att i västerländska stater fanns det inte sann harmoni, eftersom alla medborgare strävade efter att utveckla sig individuellt. Detta ledde enligt dem enbart till konflikter i samhället, och även om kompromisser kunde åstadkommas ledde det inte till riktig harmoni. Den här synen beskrivs i *Kokutai no hongu* på följande sätt:

When people determinedly count themselves as masters and assert their egos, there is nothing but contradictions and the setting of one against the other; and harmony is not begotten. In individualism it is possible to have coö[sic!]peration, compromise, sacrifice, etc., so as to regulate and mitigate this contradiction and the setting of one against the other; but after all there exists no true harmony. (Hall, 1949: 93)

Enligt författarna till *Kokutai no hongu* rådde det dock sann harmoni i det japanska samhället. Skya skriver att detta berodde på en anda som kallades på japanska för *musubi*. Den här andan hade sitt ursprung i skapelsemyten om de shintoistiska gudomligheterna *Izanami* och *Izanagi*²³. *Musubi* innebar uppfattningen att det fanns en medfödd känsla av enighet både mellan landets ledare och medborgarna samt mellan medborgarna sinsemellan (här är ett annat exempel på det unika förhållandet mellan den japanska befolkningen och landets kejsare). De problem som uppstod i det japanska samhället och som störde harmonin berodde på personer som inte följde denna anda (Skya, 2009: 269–270). Ett utdrag ur *Kokutai no hongu* om *musubi* och harmoni lyder:

Musubi is "creation," and it is in effect a manifestation of the power of harmony. His Augustness Izanagi no Mikoto and Her Augustness Izanami no Mikoto in harmony gave birth to the deities and our Land. This in short is great *musubi* [...] Hence, through harmony and mutual fellowship between sovereign and subject is a nation created and developed. The various national reforms and improvements, too, which are a problem of the

²³ Enligt den shintoistiska mytologin skapades Japan av gudomligheterna *Izanami* och *Izanagi* (Matsumae, 2005: 4754).

day, must be [in line with] this *musubi* which is brought about by harmony (Hall, 1949: 95).

Betoningen som lades på harmoni i *Kokutai no hongi* är enligt Skya viktig. Han menar att eftersom det hade varit oroligt till följd av politiska och ekonomiska svårigheter i det japanska samhället under början av 1900-talet strävade författarna efter att ena folket med hjälp av ideologin. Med hjälp av en, enligt Skyas ord, "controlled orthodoxy of radical Shinto ultranationalism" (2009: 270) försökte de således förena folket och på så sätt lugna ner situationen i landet.

Det andra ämnet, det vill säga vördnad och respekt, innebar i det här fallet speciellt vördnad och respekt gentemot kejsaren, men också vördnad och respekt mellan barn och föräldrar. Skya skriver att vördnaden och respekten gentemot kejsaren var mycket central inom ideologin. Förutom det var det också starkt förbundet med principen om lojalitet. Ett utdrag ur *Kokutai no hongi* lyder till exempel: "in our country there is no filial piety apart from loyalty, and filial piety has loyalty for its basis" (Hall, 1949: 90, citerat i Skya, 2009: 269). Vidare skriver författarna i *Kokutai no hongi*: "Verily, loyalty and filial piety as one is the flower of our national entity, and is the cardinal point of our people's morals" (Hall, 1949: 91). I båda utdragen läggs det stor betoning på lojalitet och vördnad. Det första utdraget antyder att grunden till vördnaden gentemot kejsaren låg i lojaliteten mot honom. I det andra betonas i sin tur att lojalitet och vördnad är en mycket central del av de moraliska principerna.

Förhållandet mellan barn och föräldrar beskrevs i sin tur i *Kokutai no hongi* som ett "naturligt" förhållande.

Parent and child are a continuation of one chain of life; and since parents are the source of the children, there spontaneously arises toward the children a tender feeling to foster them. Since children are expansions of parents, there springs a sense of respect, love for, and indebtedness toward, parents. (Hall, 1949: 88–89, citerat i Skya, 2009: 269)

Eftersom föräldrarna har fött barnen finns det, så att säga, "automatiskt" en känsla av respekt mellan dem. Här grundade sig vördnaden och respekten således mer på det biologiska förhållandet mellan barn och förälder. Skya menar dock att det centrala

inte var respekten mellan föräldrarna och barnen, utan förhållandet mellan dem tjänade mer syftet att visa respekt för kejsaren. "Filial piety towards one's parents had no intrinsic value in itself", skriver Skya, utan det centrala var, "totally subsuming the individual into the emperor." (2009: 269). Detta tycks också vara sammanbundet med synen på det specifika förhållandet mellan den japanska kejsaren och landets befolkning som jag behandlade tidigare i kapitlet. Det viktigaste gällande principen om vördnad och respekt var att visa respekt för kejsaren, som varje medborgare hade en specifik förbindelse till.

Som det nämndes tidigare var principerna om vördnad, respekt och harmoni, som hade inkorporerats i ideologin, tagna ur de konfucianska lärorna. Lojalitet, vördnad och respekt, både gentemot kejsaren och föräldrarna, ansågs utgöra kärnan i de moraliska värderingarna bland befolkningen. Skya och Ives beskriver i respektive studier hur de konfucianska principerna blandades in i ideologin och framfördes i *Kokutai no hongu*. Däremot påpekar Skya att de ursprungliga konfucianska lärorna, speciellt läran om vördnad och respekt, hade mist sin ursprungliga innebörd. De konfucianska lärorna hade omformats så att de passade bättre ihop med de shintoistiska lärorna som ingick i den statliga ideologin. Skya skriver exempelvis att principen om vördnad och respekt i detta fall: "illustrates radical Shintō ultranationalism's anti-hierarchical faith centered on a personal relationship with the emperor" (2009: 269).

3.6 Bushidō och uppfattningen om att krigsandan ger liv

Ives skriver att olika skrifter, det vill säga inte bara skrifterna *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*, som publicerades under början av Shōwaperioden (1926–1989) betonade bushidō (2009: 48). Som det nämndes i början av kapitlet behandlas samurajidealet i ett av kapitlen (i Bok II) i *Kokutai no hongu*. Delkapitlet om bushidō är väldigt kort, men i det beskriver författarna till exempel en princip om liv och död som enat:

Life and death are basically one, and the monistic truth is found where life and death are transcended. Through this is life, and through this is death. However, to treat life and death as two opposites and to hate death and to seek life is to be taken up with one's own interests, and is a thing of which

warriors are ashamed. To fulfill the Way of loyalty, counting life and death as one, is *Bushidō*. (Hall, 1949: 145)

Kortfattat innebär detta att för att vara fullständigt lojal mot kejsaren ska man överskrida livet och döden och se dem som ett. Jag behandlar inte den här principen närmare här utan beskriver den mer i detalj i kapitlet om *Senjinkun*. Med utdraget vill jag ge en bild av hur författarna i *Kokutai no hongu* beskriver samurajidealet. Ett intressant faktum är att den här principen beskrivs i både *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*. Det var således inte bara soldater som skulle läsa om samurajidealet.

I ett tidigare kapitel i *Kokutai no hongu* (i Bok I), behandlar författarna den japanska krigsandan och bushidō. I delkapitlet (som i likhet med delkapitlet om bushidō är väldigt kort) skriver de till exempel: "Our nation is one that holds *bushidō* in high regard, and there are shrines deifying warlike spirits" (Hall, 1949: 94). Vidare skriver de om krigsandan:

this martial spirit is not [a thing that exists] for the sake of itself but for the sake of peace, and is what may be called a sacred martial spirit. Our martial spirit does not have for its objective the killing of men, but the giving of life to men. This martial spirit is that which tries to give life to all things, and is not that which destroys. That is to say, it is a strife which has peace at its basis with a promise to raise and to develop; and it gives life to things through this strife. (Hall, 1949: 94–95)

Författarna menar här att syftet med krigsandan är att ge liv, och inte att ta liv. Vad detta innebär är en intressant fråga. Hur menar författarna att krigsandan skulle ge liv?²⁴ Jag vill här binda samman denna uppfattning med några andra principer. Först vill jag knyta ihop uppfattningen och principerna inom samurajidealet. Jag utgår från Brian Bockings artikel "Neo-Confucian Spirituality and the Samurai Ethic" (1980), som jag använde mig av tidigare i kapitlet om konfucianism (2.2.4). Jag gav i kapitlet en beskrivning av artikeln, så jag ska inte gå närmare in på artikelns innehåll. Däremot tror jag att det kan vara bra att ge en kort sammanfattning av artikeln.

²⁴ En annan fråga är på vilket sätt författarna menar att krigsandan ger liv. Menar de till exempel att man får liv på en "fysisk" nivå", det vill säga att kroppen lever längre? Eller innebär det att man får liv på en "mental" nivå, exempelvis att man "kastade bort" sin rädsla för döden och var mentalt beredd för att möta den? I detta fall anser jag att tolkningen innebär att krigsandan gav liv på en "mental nivå", eftersom lärorna inom *Kokutai no hongu* (och *Senjinkun*) skulle ge en andlig utbildning till befolkningen.

Bocking skriver att en samuraj, eller krigare, ska genom specifika övningar sträva efter att övervinna döden. I det här fallet innebär detta att han övervinner döden på en "mental nivå". För samurajen kan döden inträffa när som helst, och på grund av detta är döden hela tiden närvarande för honom. Detta leder i sin tur till att döden blandas samman med nuet. På grund av det finns det, så att säga, ingen skillnad mellan nuet (livet) och döden. Bocking skriver att i och med det har samurajen inte en framtid. Samtidigt försvinner också hans rädsla. Med hjälp av övningarna ska en samuraj nå ett mentalt stadium där han finner harmoni mellan sitt eget sinne och principen om att övervinna döden (Bocking, 1980: 8, 10–11).

Här ser jag ett samband med principen om att krigsandan ger liv. På basen av Bockings beskrivning lever samurajen, eller krigaren, med en mental inställning där det inte finns en skillnad mellan nuet och döden. Samurajen har ingen rädsla för döden eller något annat. Att samurajen vinner över döden på en "mental nivå" anser jag att kan ses som att han får liv.

I det följande vill jag binda samman uppfattningen att krigsandan ger liv med uppfattningarna om "lilla jaget" och "stora jaget". Jag behandlade dessa tidigare i kapitel 3.3 i samband med den buddhistiska principen om att man offerar sig själv. Principen i fråga innebar enligt författarna i *Kokutai no hongu* att man kastar bort sitt ego, sitt "lilla jag". Man förnekar inte sig själv totalt utan man frånsäger sig sina personliga önskningar. På det sättet gör man sig av med sina "brister" och får bästa möjliga meriter. Genom detta skulle man bli en del av den kollektiva helheten, eller bli en del av "stora jaget", och vara fullständigt lojal mot kejsaren.

Beskrivningarna i *Kokutai no hongu* visar att man var negativt inställd till "lilla jaget". En person skulle bortse från sitt ego och personliga önskningar och skulle i stället leva i "stora jaget". Det vill säga man skulle leva som en del av den kollektiva helheten. Enligt min tolkning menar författarna att då man lever som en individuell person utanför den kollektiva helheten, eller i sitt "lilla jag", lever man inte ett verkligt liv. Det "verkliga livet" finns inom den kollektiva helheten. Detta kan utgående från min tolkning ses som att man får liv. Vidare anser jag att uppfattningen att man slänger bort sina brister samtidigt som man kastar bort "lilla jaget"²⁵ kan

²⁵ Författarna i *Kokutai no hongu* beskrev detta: "casting aside of their defects and making the best use of their merits" (Hall, 1949: 134).

knytas samman med synen om att krigsandan ger liv. Tolkningen om att man gör sig av med sina brister och på så sätt får bättre meriter ger bilden att man lämnar sitt ego bakom sig och blir en bättre person. Jag anser att detta kan tolkas som att man får liv.

I det här delkapitlet har jag gett några exempel på hur principen om att krigsandan ger liv kan sammanbindas med andra läror och principer som behandlas i *Kokutai no hongu*. Jag vill däremot inte dra några definitiva slutsatser om vad principen innebär. Det finns möjligtvis andra tolkningar om principen att krigsandan ger liv.

3.7 Sammandrag

I det här kapitlet har jag behandlat en del principer och läror som ingår i *Kokutai no hongu*. Jag har med hjälp av Halls och Gauntletts engelska översättning av skriften gett en bild av hur författarna beskriver de olika principerna i boken. Vidare har jag behandlat läroren och principerna mer i detalj. Bland annat har jag redogjort för läran om att kasta bort sitt "jag" ("lilla jag") för att på så sätt kunna förena sig med "the One". Förutom det behandlade jag synen på den japanska befolkningen som en enda stor familj och vilken roll de konfucianska principerna om lojalitet, vördnad och harmoni spelar inom ideologin. Slutligen behandlade jag i ett delkapitel samurajidealet bushidō och principen om att krigsandan ger liv.

Shintoismen, buddhismen och konfucianismen spelar en viktig roll inom läroren i *Kokutai no hongu*. Shintoismen, bland annat de shintoistiska tolkningarna om Japans skapande och den japanska kejsarens gudomliga ursprung, utgjorde grunden för ideologin i boken. Vidare hade den buddhistiska läran om att kasta bort sitt "jag" och de konfucianska värderingarna om harmoni, lojalitet, vördnad och respekt centrala roller inom läroren. Förutom principerna om lojalitet, vördnad, respekt och harmoni utgjorde den konfucianska tolkningen om att varje familj representerar en mikrokosmos av samhället en viktig del av uppfattningen att den japanska befolkningen bildar en enda stor familj.

Något intressant som har framkommit i kapitlet är hur en del av principerna verkar vara sammanfogade med varandra. Till exempel fanns det ett samband mellan den buddhistiska läran om att kasta bort sitt "lilla jag" och den konfucianska principen

om lojalitet. Förutom det förefaller en del av principerna hänga ihop med en del av lärorna i *Senjinkun*. I nästa kapitel flyttar jag uppmärksamheten till den militära handboken.

4 *Senjinkun*

Den militära handboken *Senjinkun* publicerades i början av januari år 1941, samma år som StillaHavskriget bröt ut. Som jag nämnde i introduktionskapitlet utfärdades handboken av Tōjō Hideki, som då var arméminister. Varje soldat inom militären skulle ha ett exemplar av boken. Flera personer var involverade i utvecklingen av handboken. *Senjinkun* var inte stor till omfånget, enligt John W. Dower i *Embracing Defeat – Japan in the wake of World War II* (1999) var den i fickstorlek. Handboken var också mycket tunn, Victoria skriver att den bestod av 32 sidor. En detalj som bör nämnas här är att den version av skriften jag använder mig av är 21 sidor lång. Fastän den är kortare anser jag att den innehållsmässigt motsvarar den japanska versionen.

Under samma månad som *Senjinkun* gavs ut publicerades också fyra anvisningshäften med information och anvisningar om de olika delarna i den militära handboken. Detta liknar de olika redogörelserna som skrevs över *Kokutai no hongu*. Informationen i häftena skulle hjälpa till att förstå innehållet i *Senjinkun*. Varje befälhavare skulle en gång i veckan samla ihop alla soldater i sin enhet och studera den militära handboken med hjälp av häftena. Förutom att bidra med information gav häftena också anvisningar för befälhavarna om hur den andliga utbildningen skulle gå till eftersom de hade största ansvaret för att utbilda soldaterna (Ives, 2009: 46; Dower, 1999: 277; Victoria, 2003: 106, 108, 117).

Victoria skriver i boken *Zen War Stories* att den militära ledningen i Japan ville att anvisningarna i *Senjinkun* skulle hjälpa till att utveckla samurajidealet bland soldaterna. Han skriver vidare att samurajidealet som det framkom i den militära handboken liknade samurajidealet i en äldre skrift, *Hagakure*²⁶. Denna skrift hade publicerats under 1700-talet och behandlade principerna för det traditionella samurajidealet (Victoria, 2003: 106–107; Axell och Kase, 2004: 25). Samurajidealet som man strävade efter att återskapa med hjälp av den militära handboken grundade sig således på äldre traditioner. Det hade inte gjorts en fullständig "nytolkning" av

²⁶ Albert Axell och Hideaki Kase översätter titeln *Hagakure* till svenska som "Dold bakom löven" (2004: 25).

idealet inför andra världskriget. Den militära ledningen ville så att säga "blicka bakåt" till en äldre tid och återuppliva en traditionell samurajideal bland soldaterna²⁷.

På samma sätt som i förra kapitlet ger jag först en beskrivning av handbokens struktur och fortsätter sedan med att närmare behandla lärorna och principerna i den. Jag stöder mig i detta kapitel bland annat på studier av Victoria, John W. Dower (1999) och Ulrich Straus (2003).

4.1 Handbokens struktur

Senjinkun inleds med ett kort introduktionskapitel. Här ger författarna en generell beskrivning av vad den japanska arméns uppgift var och hur de japanska soldaterna skulle agera. Själva innehållet i handboken består av tre kapitel. Varje kapitel är vidare uppdelade i mindre delar, eller delkapitel. Det första kapitlet innehåller sju delar. I dessa delar redogör författarna bland annat för den japanska arméns uppgift, disciplinen inom militären, känslan av enhet och samarbetet mellan soldaterna. Utöver dessa behandlar de principen att den japanska armén är oövervinnlig.

I kapitel två, som består av tio delar, redogör författarna för ämnen som vördnad, lojalitet, ansvar för sin uppgift, heder och synen på livet och döden. En intressant detalj är att alla delarna i kapitel två är mycket korta. Varje del består endast av någon enstaka mening. Det verkar som om delarna fungerade som korta och koncisa anvisningar för soldaterna. En orsak varför delarna är korta kan vara att soldaterna på så sätt skulle memorera dem lättare. Det tredje kapitlet är indelat i två delar där författarna behandlar ytterligare principer för hur soldaterna ska bete sig och agera i kriget. Till exempel skriver de att soldaterna ska ha fullt förtroende för armén och ledarna. Förutom det betonar de att soldaterna ska hela tiden vara på sin vakt och utföra sin uppgift noggrant. I slutet ger författarna en kort sammanfattning av handbokens betydelse för att utveckla krigsandan bland soldaterna.

²⁷ Victoria skriver att Hideki kommenterade *Senjinkun* i en intervju: "The entire Code has a great deal in common with the spirit in *Hagakure* though our officers and men must clearly recognize the present situation prevailing in East Asia" (*Asahi Shinbun*, 8.1.1941: 7, citerat i Victoria, 2003: 106). Utgående från citatet ansåg Hideki att det traditionella samurajidealet skulle anpassas till den dåvarande situationen i landet och övriga Asien.

4.2 Shintoism som ideologisk grund

På samma sätt som i *Kokutai no hongu* verkar shintoismen ligga som grund för ideologin i *Senjinkun*. Dower menar, i likhet med Skya och Ives i förra kapitlet, att de shintoistiska tolkningarna om kejsarens gudomliga ursprung utgjorde kärnan i den statliga ideologin (1999: 277). Vidare nämner Dower att i början av *Senjinkun* står det:

The Battlefield is where the Imperial Army, acting under the Imperial command, displays its true character, conquering whenever it attacks, winning whenever it engages in combat, in order to spread the Imperial Way far and wide so that the enemy may look up in awe to the august virtues of His Majesty. (*Senjinkun*: 1, citerat i Dower, 1999: 277)

Detta utdrag är taget från introduktionskapitlet i handboken. Författarna nämner här visserligen inte shintoismen direkt, men dock ser jag några referenser till de shintoistiska tolkningarna i texten. I slutet av utdraget finns hänvisning på exempelvis "the august virtues of His Majesty", vilket enligt min tolkning syftar på den japanska kejsarens gudomliga status. Tidigare i utdraget omnämns "Imperial Way", eller "kejsarlig väg". Med detta menar författarna den statliga ideologin²⁸ som grundade sig på de shintoistiska läroarna.

En annan intressant detalj i utdraget är hur författarna beskriver den japanska armén. Enligt utdraget segrar japanerna i varje strid och i och med varje seger sprider den japanska armén den kejsarliga vägen till nya områden²⁹. Utgående från detta menar författarna att den japanska armén var starkare än arméerna i andra länder. Denna beskrivning ger en bild av de panasiatiska dragen inom ideologin. Samtidigt syns också shintoistiska uppfattningar i utdraget. Enligt den shintoistiska traditionen var Japan skapat av gudomligheter. Detta kan enligt mig bindas samman med synen om att den japanska armén är starkare än andra arméer.

I del 1, "The Empire", i det första kapitlet betonas det att:

²⁸ Se exempelvis Ives, 2009:16.

²⁹ Detta liknar beskrivningen av Japans "uppdrag" i *Kokutai no hongu*.

Japan is the *Kōkoku* [landet som den japanska kejsaren härskar över]. The *Tennō* [den japanska kejsaren] rules over it everlastingly in a line unbroken through the ages as the successor in the high and broad cause established by the Imperial Ancestor at the time of the founding of the Empire. Imperial benevolence is extended to all without favour, while the Imperial virtues enlighten the world. (*Senjinkun*, 1941: 3)

I detta stycke finns det tydliga hänsyftningar på de shintoistiska lärorerna. Bland annat nämner författarna läran om att den japanska kejsaren är släkt med de shintoistiska gudomligheterna. Förutom det nämner de uppfattningen att samma kejsarätt har härskat över Japan sedan landet skapades.

4.3 Den buddhistiska tolkningen om liv och död och "icke-jag"

Anvisningarna som fanns i *Senjinkun* skulle bland annat ge vägledning åt soldaterna för att de skulle våga möta döden med rätt mentalitet och värdighet. Författarna betonar i del sju, "View of life and death", i kapitel två i handboken:

The lofty spirit of self-sacrificing service to the State must prevail in life and in death. Do your duty with heart and soul, regardless of life or death. After exerting all your powers, spiritually and physically, calmly face death rejoicing in the hope of living in the eternal cause for which you serve. (*Senjinkun*, 1941: 12–13)³⁰

I utdragen behandlas ett ämne som var mycket centralt i handboken, det vill säga tolkningen om liv och död. Jag nämnde detta kort tidigare i kapitel tre. Victoria skriver (2003: 117–119) att uppfattningen om liv och död var en av de grundläggande principerna inom krigsandan.

³⁰ Victoria ger en annan översättning av detta stycke i *Zen War Stories*. Översättningen han ger lyder: "That which penetrates life and death is the lofty spirit of self-sacrifice for the public good. Transcending life and death, earnestly rush forward to accomplish your duty. Exhausting the power of your body and mind, calmly find joy in living in eternal duty" (*Senjinkun*: 18–19, citerat i Victoria, 2003: 118). En möjlighet är att Victoria använder sig av en annan översättning av handboken. En annan möjlighet är att han har översatt från den japanska versionen.

En uppfattning som det lades stor betoning på inom den japanska militären var att se livet och döden som ett och detsamma (oneness of life and death). Ett exempel Victoria ger av uppfattningen om detta anknyter till en general vid namnet Imamura Hitoshi (1886–1968). Imamura var inblandad i utvecklingen av *Senjinkun* och hade blivit influerad av zenbuddhisten Hakuin Ekakus (1685–1768) syn på liv och död. Hakuin var zenmästare inom Rinzaiskolan och var enligt Victoria fäst vid varken livet eller döden. Han hade med andra ord överskridit livet och döden och såg dem som ett och samma (2003: 115, 117). Victoria skriver vidare att eftersom Hakuin hade överskridit livet och döden såg han ingen skillnad mellan dem. De två "stadierna" var lika för honom. Denna princip om att se livet och döden som ett och samma liknar den buddhistiska läran om att man ska eliminera skillnaderna mellan olika "stadier" eller "former" som beskrevs tidigare i kapitel 1.5. I detta fall innebar principen att man eliminerar skillnaderna mellan livet och döden.

Synen att liv och död var en enhet byggde på uppfattningen om "icke-jag" ("selflessness"³¹). Detta var enligt Victoria det största inflytandet zenbuddhismen hade på innehållet i den militära handboken. Han skriver att en annan general, Wada Kamejis (1870–1945), tolkning av uppfattningen var att det innebar "total non-attachment and elimination of discriminating thought" (2003: 126). Man skulle inte vara fäst vid något, varken livet eller döden, utan man skulle sträva efter att bli totalt oberoende av dem. Författarna skriver i kapitel ett:

It is essential that each man, high and low, dutifully observing his place, should be determined always to sacrifice himself for the whole [...] without giving even the slightest thought to personal interest and to life or death.
(*Senjinkun*, 1941: 7)

Enligt Wada krävdes detta totala oberoende för att man skulle vara fullständigt lojal mot kejsaren (2003: 125–126). Wada hade blivit inspirerad av Sugimoto Gorōs (1900–1937) tolkningar. Sugimoto var en general som av många under början av 1940-talet ansågs som en krigsgud (2003: 124). Här skriver Victoria att den zenbuddhistiska principen om att inte vara fäst vid något ("complete non-

³¹ Enligt Victoria finns det flera olika benämningar på begreppet "selflessness" inom det japanska språket. Ett exempel är ordet *muga*, vilket han översätter som "non-self/selflessness", och ett annat är *mushi*, vilket han igen översätter som "non I". Ett tredje exempel han ger är *botsuga*, "disappeared-self" (2003: 135). "Selflessness" är sålunda ett mycket komplicerat begrepp. Jag väljer här att översätta benämningen som "icke-jag".

attachment") innebar att man var oberoende av inte bara livet och döden utan också av upplysningen.

Principen om "icke-jag" innebar också att man inte skulle vinna något genom detta, det vill säga man skulle inte få något tillbaka genom sina övningar. Victoria skriver: "The idea of gaining something through one's practice has, of course, long been anathema to the Zen ideal of complete non-attachment" (2003: 125). I detta fall menar han att Wada gjorde något av en egen tolkning av principen, för enligt Wada skulle man i och med att inte vara fäst vid något vara lojal mot kejsaren. "Non-attachment was not an end in itself, for it was meant to serve an even loftier ideal - absolute loyalty to the emperor" (2003: 125). Genom denna princip skulle man således vara fullständigt lojal mot kejsaren och följa hans order. Detta ger en intressant bild av hur principerna om lojalitet och att se livet och döden som enat går hand i hand.

Innan jag går vidare till nästa delkapitel vill jag ge ett ytterligare exempel på synen om livet och döden. I kapitel ett i *Senjinkun* står det:

Soldiers not only should be united in mind in carrying out their tasks, but should display the spirit of cooperation by forgetting themselves for the sake of victory. (*Senjinkun*, 1941: 7)

I detta utdrag menar författarna att man skulle så att säga "glömma bort" sig själv. Victoria ger i *Zen War Stories* ett liknande exempel från en tidningsartikel. Artikeln i fråga publicerades av ett av klostren tillhörande Sōtōskolan. Artikeln gavs ut år 1935, det vill säga två år innan kriget mot Kina bröt ut. I den beskrivs hur man ska sträva efter att glömma, eller lämna, sitt "jag" och på så sätt kunna vara lojal mot kejsaren samt visa vördnad för sina föräldrar. Victoria använder här beskrivningen "non-existence of the self". Genom att man har glömt, eller lämnat, sig själv finns "jaget" inte, och på så sätt är döden lättare godtagbar. Som Victoria skriver: "for if the self as we know it does not exist, then death no more marks the end of life than birth marks its beginning" (2003: 136). Denna tolkning liknar delvis principen om att offra sig själv, eller "dying to the self", som jag behandlade i förra kapitlet.

4.4 Uppfattningen om evigt liv

I ett av anvisningshäftena som hörde till *Senjinkun* beskriver författarna uppfattningen att leva ett evigt liv. I anvisningshäftet skriver författarna på följande sätt:

The view of life and death held by officers and enlisted personnel is one of the roots of military discipline, the true value of which is first demonstrated under a hail of bullets. It is those who, having transcended life and death, maintain a serene state of mind that are first able to perform their duties well.... That is to say, what is to be esteemed is duty, not life. One should take as one's ideal the realization that even though the body perish, one lives on in the eternal life of the nation through the oneness of life and death. (*Seishin Kyōiku Shiryō*, vol 2: 675–676, citerat i Victoria, 2003: 118)

Först då man enligt den militära ledningen hade den rätta mentala inställningen kunde man vara lojal och följa order (eller fullgöra sin plikt). Med hjälp av den rätta mentala inställningen skulle man också nå ett evigt liv. Denna uppfattning är sammanbundet till tolkningen om livet och döden som enat. Det ansågs, som det i utdraget ovan framgår, att genom att överskrida livet och döden och se dem som lika kunde man leva för evigt. Wada hade en liknande tolkning av detta. Victoria skriver att Wada ansåg att: "Death itself is truly the way to live for all eternity!" (*Taigi*, av Sugimoto Gorō, 1938: 294, citerat i Victoria, 2003: 126).

Den här principen är fascinerande eftersom den tangerar uppfattningen att krigsandan ger liv, vilket jag behandlade tidigare i kapitel 3.6. Dessa två uppfattningar liknar varandra fastän de beskrivs på något olika sätt. I *Kokutai no hongu* skrev författarna att syftet med krigsandan inte var att ta liv utan att ge liv. I utdraget från anvisningshäftet ovan förklaras det i sin tur att fastän kroppen dör lever man (eller ens själ) vidare i ett evigt liv genom nationen. En annan intressant detalj är att synen att man lever vidare genom nationen liknar principen om att varje japansk medborgare är en del av en kollektiv helhet. Jag behandlade principen i kapitel 3.3. Detta ger en fascinerande bild av hur de olika principerna inom *Senjinkun* och *Kokutai no hongu* hänger ihop med varandra.

Här vill jag nämna en detalj som Victoria påpekar i *Zen War Stories*. Han skriver att de zenbuddhistiska lärorerna som blandades in i ideologin och den militära andan var den militära ledningens tolkningar av zenbuddhismen. Han menar att trots att det är tydligt att zenbuddhismen påverkade ideologin, till exempel synen på liv och död, var det den militära ledningen som tolkade zenbuddhismen på det sättet. Det var, för att använda Victorias ord, "not Zen's understanding of itself" (2003: 119). Ett exempel på detta är till exempel Wada Kamejis uppfattning om "icke-jag" och att inte vara fäst vid något. Uppfattningen var inspirerad av zenbuddhistiska läror, men huruvida de stämde överens med de ursprungliga lärorerna är en annan fråga.

4.5 De konfucianska lärorerna om vördnad, respekt, lojalitet och harmoni

Ives framhäver i *Imperial-Way Zen* att det lades stor betoning på de konfucianska lärorerna om lojalitet, vördnad och respekt i *Senjinkun*. Ett utdrag han citerar lyder: "Loyalty and filial piety, as one, form the essence of our morality"³² (*Senjinkun*: 10, citerat i Ives, 2009: 47). Detta korta stycke är från del två, "Filial piety", i kapitel två. Vidare i samma stycke skriver författarna:

a loyal subject is always a dutiful son. Endeavour to manifest the best traditions of our forefathers by bearing in mind the wishes of your parents, thereby fulfilling the sacred duty of a loyal subject on the battlefield. (*Senjinkun*, 1941: 10)

Som det framkommer i utdraget var lojalitet och vördnad mycket centrala inom idealet. Ulrich Straus skriver på liknande sätt i *The Anguish of Surrender – Japanese POWs of World War II* (2003). Soldaterna skulle enligt den militära handboken vara till "obegränsad tjänst" för statens skull (2003: 249). I kapitel tre i handboken står det: "devote yourself wholly to service" (*Senjinkun*, 1941: 18). De här beskrivningarna ger bilden att soldaterna skulle vara lojala mot staten och lyda alla order som de fick oberoende om ordena kunde leda till döden.

³² Det här utdraget liknar väldigt mycket ett utdrag ur *Kokutai no hongu* som jag nämnde tidigare i kapitel 3.5. I det tidigare utdraget betonar författarna att lojalitet och vördnad är grundläggande aspekter för de moraliska värderingarna bland den japanska befolkningen. Det här är ett annat intressant exempel på hur principerna inom de två skrifterna liknar varandra.

Författarna nämner de konfucianska principerna vid ett tidigare tillfälle i handboken. Detta utdrag är från början av kapitel ett:

The people [den japanska befolkningen], too, handing down the traditions of loyalty, filial piety and valour from generation to generation, and enhancing thereby the morality peculiar to the Empire, have assisted the Throne – a perfect national unity under the Throne which has brought about the present national prosperity. (*Senjinkun*, 1941: 3)

Här betonar författarna att principerna om lojalitet och vördnad har varit en del av den japanska kulturen under flera generationer. Detta är ett fascinerande perspektiv på de konfucianska lärornas ställning inom den japanska kulturen.

Av de konfucianska principerna läggs det speciellt stor betoning på att vara lojal mot kejsaren. Principen nämns vid flera olika tillfällen i handboken. I kapitel ett sägs det exempelvis: "The essence of discipline in the Imperial Army lies in the lofty spirit of complete obedience to His Majesty, the Generalissimo" (*Senjinkun*, 1941: 5). På liknande sätt betonar de i kapitel två:

Be worthy of divine protection by being pure in heart, just in action, profound and sincere in your piety, constantly mindful of the loyalty you owe the Emperor and of your duty to your parents. (*Senjinkun*, 1941: 10)

Förutom i dessa två stycken hänvisar författarna också till lojalitet vid andra ställen i handboken. Faktumet att det läggs speciellt mycket betoning på lojaliteten mot kejsaren i *Senjinkun* är mycket intressant. Det verkar som om de olika lärorna och ordena i handboken var byggda kring principen om att vara lojal mot både kejsaren och den egna staten.

Däremot nämns inte harmoni explicit i handboken. På några ställen skriver författarna däremot om ordning och fred vilka enligt min tolkning skulle kunna bindas samman med en princip om harmoni. I del fyra, "Unity", i kapitel ett sägs det:

The Army looks up in awe to His Majesty as its august head; it must be united in compliance with the Imperial Will, as one in spirit and in body in single-hearted loyalty. (*Senjinkun*, 1941: 6)

I den tidigare delen i samma kapitel står det:

Essential to victory and requisite for maintaining peace is the condition wherein the entire Army, united in the bonds of absolute loyalty, moves as one in response to a command. (*Senjinkun*, 1941: 6)

I de här två citaten menar författarna att soldaterna inom armén ska vara enade i "kropp och själ" och röra sig som ett. I det andra utdraget betonar författarna ytterligare att det är viktigt för soldaterna att vara enade för att fred ska kunna bevaras. De här beskrivningarna är utgående från min tolkning hänsyftningar på harmoni. Till exempel kan anvisningarna tolkas som att genom att soldaterna var enade skulle det råda harmoni inom armén. I båda utdragen nämner författarna också principen om lojalitet. Detta anser jag kan ses som att harmoni skulle åstadkommas genom att vara fullständigt lojal mot kejsaren och följa order.

4.6 Aldrig kapitulera och överlämna sig till fienden

Följande utdrag är taget ur del åtta, "Honour", i kapitel två i *Senjinkun*. I stycket sägs det:

Strong are those who have a keen sense of honour. Meet the expectations of your family and home community by making effort upon effort, always mindful of the honour of your name. If alive, do not suffer the disgrace of becoming a prisoner; in death, do not leave behind a name soiled by misdeeds. (*Senjinkun*, 1941: 13)³³

Enligt detta var det förbjudet att kapitulera och överlämna sig själv till fienden. Vid några tidigare ställen i kapitel ett nämner författarna också anvisningen om att inte ge upp. Till exempel i del sju, "The Conviction to win" står det:

The destiny of the Empire rests upon victory or defeat in battle. Do not give up under any circumstances, keeping in mind your responsibility to keep untarnished the glorious history of the Imperial Army with its tradition of invincibility. (*Senjinkun*, 1941: 9)

³³ Victoria presenterar i *Zen War Stories* en annorlunda översättning av ett stycke från denna del i handboken. Översättningen han ger lyder: "Never accept alive the shame of capture; die, so as not to leave the disgrace of such an offense" (*Senjinkun*, citerat i Victoria, 2003: 106).

Som det betonas ovan skulle soldaterna fortsätta kriga oberoende av vad som hände. Att ge upp sågs inte som ett alternativ. Vidare i utdraget gör författarna en intressant anknytning mellan principen om att inte ge upp och uppfattningen att den japanska armén är starkare än arméerna i andra länder.

Med andra ord ansågs det vara skam att ge upp, inte bara för sig själv utan också för hela sin familj. Det var viktigare att bevara sin heder än att bli tagen som krigsfånge. Personer som gav upp och överlämnade sig till fienden sågs som svaga. Victoria skriver om denna anvisning att: "this alone resulted in the pointless deaths of tens, even hundreds of thousands of Japanese soldiers" (2003: 106). Enligt en rapport av Internationella Rödakorskommittén fanns det totalt cirka nio och en halv miljon tyska och cirka fem miljoner italienska krigsfångar under andra världskriget. Antalet japanska krigsfångar uppgick däremot enbart till 208 000. Många japanska soldater som hade tagits som krigsfångar var också rädda för skammen som de ansåg att de hade orsakat sig själva och sin familj (Victoria, 2003: 106; Straus, 2003: 38–39). Victoria menar att detta visar hur starkt de japanska soldaterna påverkades av anvisningarna i handboken.

Straus och Victoria påpekar att även japanska medborgare hellre valde att ta sitt eget liv än ge upp (Victoria, 2003: 106, 126–127; Straus, 2003: 40). Straus skriver till exempel att på öarna Okinawa och Saipan valde många civila att begå självmord då amerikanska styrkor ockuperade öarna. Han menar att de civila ansåg att det var vanhedrande att vara under amerikanskt styre (2003: 40). Det här är ett intressant exempel på hur *Senjinkun* hade en inverkan på hela den japanska befolkningen och inte bara på militären. Däremot menar Victoria att det är omöjligt att närmare avgöra hur stor inverkan den militära handboken sist och slutligen hade på den civila befolkningen. Trots det betonar han att det är viktigt att notera att handboken hade en inverkan på de japanska medborgarna.

Innan jag ger en sammanfattning av innehållet i kapitlet vill jag ge några exempel på olika perspektiv på religioners roll inom den militära andan och ideologin. Här fokuserar jag på den militära andan från ett bredare perspektiv. Det vill säga jag lägger inte fokus enbart på *Senjinkun* utan ser mer brett på ideologin. Jag utgår här från en beskrivning Victoria ger i *Zen War Stories*.

4.7 Perspektiv på religioners roll inom den militära andan

Victoria fokuserar i *Zen War Stories* huvudsakligen på zenbuddhismens roll för den militära andan. I ett kapitel behandlar han dock också hurdan inverkan konfucianismen och shintoismen hade på ideologin. Han ger i kapitlet ett exempel från samma anvisningshäfte till *Senjinkun* som citerades ovan:

In the Tokugawa period [1600–1867] Bushido was systematized by Confucianism, leading warriors to ignore the question of life and death and rush toward a place where they believed right existed. Thus they sought to acquire life within the context of the larger society even if that meant their death as individuals. That is to say, they took as their ideal a spirit in which they discarded their small [egocentric] self and lived in their large [true] self. (*Seishin Kyōiku Shiryō*, vol 2: 678, citerat i Victoria, 2003: 122)

I detta utdrag lägger författarna stor betoning på de konfucianska lärornas inverkan på de olika principerna inom ideologin. Victoria menar dock att en del zenbuddhister såg lärorna mer som zenbuddhistiska än som konfucianska. Detta beror enligt Victoria delvis på att de konfucianska, eller mer specifikt de neokonfucianska lärorna, hade spridits till Japan från Kina under Kamakura-perioden (1185–1333) genom den zenbuddhistiska skolan. Kontakterna mellan de zenbuddhistiska och de neokonfucianska lärorna har senare lett till att de har påverkat varandra. En del principer och begrepp från neokonfucianismen har således sedan länge varit en del av de zenbuddhistiska lärorna (2003: 122–123). Victoria nämner här Suzuki Daisetsu Teitarō som ett exempel. Suzuki lade inte någon betoning på (neo)konfucianismens inverkan på principerna inom ideologin, utan ansåg att de neokonfucianska lärorna var zenbuddhistiska läror. Enligt Victoria kan detta delvis ha berott på att Suzuki: "saw no need to separate out of Zen something that had for so long been an integral part of its character" (2003: 123). De konfucianska lärorna hade varit en central del av de zenbuddhistiska lärorna så han såg ingen skillnad mellan dem.

Detta exempel ger en uppfattning om hur det fanns olika perspektiv på de konfucianska lärorna. Suzuki, och kanske även andra zenbuddhister, såg ingen skillnad mellan de zenbuddhistiska och de konfucianska lärorna, och i och med det betonade han inte de konfucianska lärorna. Det här berodde visserligen på de

historiska kontakterna mellan de zenbuddhistiska och de konfucianska skolorna, och att lärorna inom skolorna hade påverkat varandra. Författarna till anvisningshäftet lade däremot större betoning på de konfucianska lärorna.

I samma kapitel ger Victoria en kort beskrivning av shintoismens inverkan på zenbuddhismen. Han nämner exempelvis att zenmästaren Hakuin Ekaku (som nämndes tidigare i kapitlet) lär ha beskrivit Japan som en gudomlig och ren stat. I ett citat av Hakuin, som Victoria presenterar, säger han: "everlasting is its Imperial Rule, noble are its people. Thus Our Land surpasses others by far.... This Land of Ours is pure and divine" (2003: 123). Victoria ger dock inte en närmare beskrivning av Hakuins syn på detta eller av shintoismens inverkan på zenbuddhismen. Citatet han använder ger trots det en bild av att Hakuin var inspirerad av de shintoistiska traditionerna och myterna om Japans skapelse och kejsarättens gudomliga ursprung. I de här två exemplen ser man hur religioner, i detta fall konfucianismen, buddhismen och shintoismen, har på ett eller annat sätt påverkat varandra under en längre tid. I och med detta är det problematiskt att avgöra vilken av religionerna som har påverkat den andra mest.

Till sist vill jag nämna ytterligare en detalj gällande utdraget ovan. I citatet ger författarna en intressant beskrivning av principerna om "lilla jaget" och "stora jaget". Utgående från denna tolkning kunde principen om att kasta bort sitt "lilla jag" även leda till att ens personlighet försvann. Den här tolkningen verkar skilja sig något från hur tolkningen om "lilla jaget" beskrevs i *Kokutai no hongu*. Jag ger en närmare beskrivning av detta i följande kapitel.

4.8 Sammandrag

I delkapitlen ovan har jag behandlat läror och principer ur den militära handboken som skulle hjälpa till att sprida krigsandan bland soldaterna. Som jag nämnde i början av kapitlet skulle lärorna, eller anvisningarna, hjälpa till att utveckla samurajidealet bland dem. En av de mest centrala lärorna var att se livet och döden som enat (eller att överskrida livet och döden). Genom att se dem som ett och samma skulle man vara fullständigt lojal mot kejsaren. Vidare redogjorde jag för principen om evigt liv och hurdan roll de konfucianska lärorna om lojalitet, vördnad, respekt

och harmoni hade i handboken. En annan anvisning som jag behandlade var att soldaterna inte skulle ge upp och överlämna sig till fienden. I samband med detta nämnde jag även kort hur den militära handboken hade ett inflytande på den civila befolkningen i Japan. I det sista delkapitlet gav jag några exempel på olika tolkningar av religioners roll inom ideologin.

På liknande sätt som i *Kokutai no hongu* spelar de shintoistiska, buddhistiska och konfucianska principerna och lärorerna en roll inom anvisningarna i *Senjinkun*. Shintoismen utgjorde den grundläggande läran för ideologin. Buddhismen, och zenbuddhismen, hade en viktig roll i och med läran om att se livet och döden som ett. Ytterligare var de konfucianska värderingarna centrala i handboken. Speciellt betonar författarna principen om att visa lojalitet mot kejsaren. Som i *Kokutai no hongu* verkar en del av de olika lärorerna i *Senjinkun* gå in i varandra. Till exempel nämndes det i stycket ovan att man skulle vara fullständigt lojal mot kejsaren genom att se livet och döden som ett. I denna uppfattning blandas de buddhistiska och de konfucianska lärorerna samman.

I slutet av kapitel tre nämnde jag att en del principer i *Kokutai no hongu* och *Senjinkun* verkar vara sammanlänkade. I detta kapitel har det också framkommit att det finns likheter mellan lärorerna i de två skrifterna. Jag ska se närmare på detta i följande kapitel.

5 Likheter mellan lärorna i *Kokutai no hongii* och *Senjinkun*

Mitt andra syfte i denna avhandling är att se om, och i så fall på vilket sätt, det finns likheter mellan principerna och lärorna i *Kokutai no hongii* och *Senjinkun*. I detta kapitel redogör jag för de likheter mellan skrifterna jag har noterat i kapitel tre och fyra.

I båda skrifterna grundar sig ideologin på de shintoistiska lärorna. I *Kokutai no hongii* beskriver författarna hur Japan skapades av shintoistiska gudomligheter och hur kejsaren är besläktad med solgudinnan Amaterasu. På liknande sätt beskriver författarna i *Senjinkun* hur samma kejsarätt har härskat över Japan ända sedan landet skapades av gudomligheterna. I skrifterna läggs det också stor betoning på kejsarens roll i Japan och hur medborgarna skulle bete sig mot honom. Förutom dessa finns det en likhet mellan hur Japans "uppdrag" beskrivs i *Kokutai no hongii* och författarna till *Senjinkun* beskrivningar hur soldaterna sprider den "kejsarliga vägen" (den statliga ideologin). Båda skildringarna ger bilden av hur den statliga ideologin och uppfattningen om formen för den japanska staten skulle spridas och påverka kulturer i andra länder.

Ett annat samband ser jag bland annat mellan principen om att krigsandan ger liv och läran om evigt liv. I *Kokutai no hongii* lades det tonvikt på att målet med krigsandan var att ge liv och inte att ta liv. Hur författarna menade att krigsandan ger liv är en intressant fråga. I ett av anvisningshäftena till *Senjinkun* betonades det i sin tur att då man överskred livet och döden skulle man leva ett evigt liv genom nationen. Enligt min tolkning skulle läran om evigt liv kunna ses som en förklaring till vad principen om att krigsandan ger liv innebär. Det vill säga att krigsandan gav liv genom att man kunde leva för evigt genom nationen. Dessa två uppfattningar skulle på detta sätt gå ihop med varandra.

En intressant likhet mellan skrifterna är hur författarna betonar de konfucianska lärorna om lojalitet, vördnad och respekt. I *Kokutai no hongii* menas det: "Verily, loyalty and filial piety as one is the flower of our national entity, and is the cardinal point of our people's morals" (Hall, 1949: 91). I *Senjinkun* finns ett väldigt liknande uttryck: "Loyalty and filial piety, as one, form the essence of our morality" (*Senjinkun*, 1941: 10). I båda utdragen lägger författarna tonvikt på att de

konfucianska läroarna utgjorde grunden för de moraliska värderingarna bland den japanska befolkningen. Faktumet att författarna till båda skrifterna skriver på detta sätt är fascinerande. Det ger en stark uppfattning om hur centrala de konfucianska värderingarna var inom ideologin.

Förutom dessa liknande drag ser jag ett samband mellan principen om att offra sig själv i *Kokutai no hongei* och synen på livet och döden i *Senjinkun*. Under arbetets gång har det i båda skrifterna framkommit detaljer kring dessa principer som liknar varandra. I *Senjinkun* beskriver författarna hur man genom att överskrida livet och döden skulle se dem som enade. Denna princip nämns även kort i kapitlet om bushidō i *Kokutai no hongei*. I kapitlet om *Senjinkun* nämnde jag också uppfattningen att man glömmet bort sig själv då man överskrider livet och döden. Enligt detta finns "jaget" inte, och på så sätt skulle man vara lojal mot kejsaren. Här ser jag ett samband till principen om att offra sig själv, med andra ord principen om "lilla" och "stora jaget", som beskrevs i *Kokutai no hongei*. Enligt principen skulle man kasta bort sitt "lilla jag", det vill säga sina personliga önskningar, för att kunna leva i den kollektiva helheten, "stora jaget". Detta anser jag kan tolkas som att man glömmet bort sig själv.

Principen om att offra sig själv och synen på liv och död verkar likna varandra mycket. De behandlas dock olika i handböckerna, och på grund av detta vill jag hålla dem var för sig. Här vill jag nämna en mycket intressant detalj från ett av anvisningshäftena till *Senjinkun*. Jag presenterade ett utdrag ur häftet i kapitel 4.7. Författarna menade: "Thus they sought to acquire life within the context of the larger society even if that meant their death as individuals" (*Seishin Kyōiku Shiryō*, vol 2: 678, citerat i Victoria, 2003: 122). Då man kastade bort sitt "lilla jag" kunde det med andra ord innebära att ens egna personlighet försvann. Denna syn skiljer sig från beskrivningen som ges i *Kokutai no hongei*. Författarna till *Kokutai no hongei* menar visserligen att man ska kasta bort sitt ego, "lilla jag", för att bli en del av det "stora jaget". Däremot menar de att detta inte betydde att ens personlighet försvinner, utan att man bortsåg från sina egna mål och önskningar. Man skulle på detta sätt komma loss från sina brister. Uppfattningen om att kasta bort sitt "lilla jag" verkar med andra ord vara mer genomgripande i anvisningshäftet än den i *Kokutai no hongei*.

Hur kommer det sig att de betonas på olika sätt? En teori enligt min syn kan vara att attityden mot läran om att kasta bort sitt "lilla jag" hårdnade mellan år 1937 då *Kokutai no hongu* publicerades och 1941 då *Senjinkun* gavs ut. År 1941 hade kriget mellan Japan och Kina varat i fyra år (Victoria, 2003: 106) vilket kan ha påverkat förhållningssätten till principerna och lärorna inom ideologin.

I genomsnitt liknar den genomgående andan i båda skrifterna varandra. Bland annat lägger författarna tonvikten på vördnaden och lojaliteten mot kejsaren. I båda handböckerna finns också liknande principer om att man lämnar, eller glömmer bort, sitt "jag" för att på så sätt vara lojal mot kejsaren och staten. Fullständigt lika är skrifterna naturligtvis inte. Det finns olika anvisningar i dem, till exempel behandlas det i *Senjinkun* mer hur soldaterna ska bete sig och agera i kriget. I *Kokutai no hongu* diskuterar författarna i sin tur mer hur det japanska samhället ska skötas.

6 Sammanfattning och diskussion

Mitt huvudsakliga syfte i den här avhandlingen har varit att undersöka vilken roll religion hade inom den nationalistiska ideologin i Japan under andra världskriget. Som utgångspunkt har jag haft två skrifter, *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*, som publicerades under 1930- och 1940-talen. *Kokutai no hongu* var riktad till hela befolkningen medan *Senjinkun* var en militär handbok. Dessa skrifter användes för att utveckla de rätta moraliska läroarna och krigsandan bland den civila befolkningen och soldater. Jag har med hjälp av engelska översättningar av *Kokutai no hongu* och *Senjinkun* analyserat hur de olika religiösa läroarna syns i de två skrifterna. Mitt fokus har legat på att se hur shintoistiska, buddhistiska och konfucianska läror inkomporerades i principerna och läroarna.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att alla tre religioner hade en viktig roll inom läroarna, fastän deras roller var olika. De shintoistiska läroarna om att Japan har skapats av shintoistiska gudomligheter och att den japanska kejsaren är besläktad med solgudinnan Amaterasu Ōmikami utgjorde kärnan i ideologin. Som Dower skriver: "the emperor was the heart and soul of ideological indoctrination" (1997: 277). Enligt författarna i *Kokutai no hongu* var den japanska kejsaren inte bara landets högsta ledare utan han var också en fadergestalt för hela den japanska befolkningen. I *Senjinkun* betonas också läran om den japanska kejsarens gudomliga ursprung och att samma kejsarätt har härskat över Japan sedan landets skapelse. De olika principerna i skrifterna, till exempel läroarna om lojalitet och vördnad, var uppbyggda kring hur man skulle se kejsaren och bete sig mot honom.

De konfucianska läroarna hade också en central roll inom ideologin. Speciellt stor betoning lades på lojaliteten mot kejsaren och respekten för föräldrarna. I båda skrifterna betonar författarna att lojalitet och vördnad var grunden för de moraliska värderingarna bland det japanska folket. I *Kokutai no hongu* framhävs också principen om harmoni. Enligt författarna till skriften var Japan det enda landet där sann harmoni kunde åstadkommas. Denna uppfattning var sammanbunden med den shintoistiska myten om Japans skapelse av gudomligheterna Izanami och Izanagi. Förutom de här uppfattningarna utgjorde den konfucianska läran om de "fem

relationerna" en viktig del av läroarna kring förhållandet mellan de japanska medborgarna och kejsaren samt mellan barn och föräldrar.

Fastän konfucianska institutioner i stort sett hade försvunnit under Meijiperioden (1868–1912) var de konfucianska värderingarna mycket väsentliga inom den statliga ideologin. Principerna hade dock mer eller mindre förlorat sin ursprungliga betydelse eftersom de hade formats om för att passa bättre in i ideologin och de shintoistiska läroarna. Till exempel var principen om lojalitet starkt sammanfogad med tolkningen av hur man skulle bete sig mot kejsaren. Ett annat intressant exempel är hur principen om harmoni bands samman med den shintoistiska skapelsemyten.

Förutom dessa principer var de buddhistiska läroarna om "icke-jag" och att kasta bort sitt "lilla jag" viktiga. Victoria menar att denna lära var det viktigaste inflytandet från zenbuddhismen i den militära handboken. Enligt principen skulle man överskrida livet och döden. Man skulle vara totalt oberoende av dem och på så sätt vara lojal mot kejsaren och följa de order man fick. På liknande sätt beskrevs det i *Kokutai no hongu* hur man skulle kasta bort sitt ego, eller "lilla jag", för att bli en del av den kollektiva helheten. Genom detta skulle man vara fullständigt lojal.

En intressant detalj gällande denna princip är att det finns olika perspektiv på vilken religiös tradition den har sin grund i. Som Victoria skrev i *Zen War Stories* (2003: 122–123) ansåg de militära ledarna i Japan att läran grundade sig på konfucianska principer. Inom den zenbuddhistiska traditionen ansågs det däremot att läran byggde på zenbuddhistiska principer.

Som sagt hade alla tre religionerna en viktig roll inom läroarna i *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*. Shintoistiska läror låg i centrum för ideologin. Konfucianska och buddhistiska principer var sedan byggda kring de shintoistiska tolkningarna. Enligt min tolkning kan de konfucianska läroarna ses som, så att säga, mer centrala än de buddhistiska eftersom principen om lojalitet, vördnad och respekt var nära sammanbundna med hur man skulle bete sig mot kejsaren. Visserligen kan det finnas olika synvinklar på vilken roll de olika religionerna hade. Som jag skrev till exempel i kapitel 2.2 började man vid början av 1900-talet i Japan se de konfucianska principerna som traditionella japanska värderingar. Utgående från detta kan det ha funnits uppfattningar om att konfucianismen var mindre betydelsefull än tidigare. När det gäller ideologin ur ett bredare perspektiv är det svårt att avgöra vilken

religion som sist och slutligen var mer central än de andra. Alla traditioner utgjorde viktiga delar av lärorna.

Här vill jag reflektera kort över hur mina personliga uppfattningar om religionernas ställning, speciellt konfucianismens, inom ideologin har ändrats under skrivprocessen. Enligt min uppfattning i början av arbetet lades det inte stor betoning på de konfucianska värderingarna inom ideologin. Detta intryck kan delvis ha grundat sig på beskrivningarna av hur de konfucianska institutionerna försvann och att de konfucianska lärorna, som jag nämnde i förra stycket, sågs mer som gamla japanska traditioner. Under arbetets gång har det däremot blivit tydligt att de ursprungliga konfucianska värderingarna, vare sig de sågs som japanska traditioner eller inte, var en väsentlig del av lärorna.

I introduktionskapitlet behandlade jag kort förhållandet mellan religion och nationalism och gav exempel på länder där de har blandats samman. Som det har framkommit i avhandlingen var religiösa element starkt förbundna med den så kallade ultranationalismen i Japan under andra världskriget. På liknande sätt som i exemplet av den judiska nationalismen i kapitel 1.5 spelade landet en viktig roll inom nationalismen i Japan. Den japanska staten sågs som helig. Förutom detta ser jag en likhet mellan nationalismen i Japan och uppfattningen om en nationell hjälte. Enligt min tolkning kan den japanska kejsaren ha ansetts som en nationell hjälte, eller i varje fall som en central och högt värderad person, som den japanska befolkningen identifierade sig med. Det finns med andra ord likheter mellan nationalismen i Japan under andra världskriget och religiös nationalism i andra länder. Detta ger också bilden av hur mångfasetterad och komplex nationalismen i Japan var.

Att ge en exakt beskrivning av vilken roll olika religioner hade inom lärorna i de två skrifterna, och i den statliga ideologin i stort, är komplicerat. De olika religiösa lärorna är tätt sammanlänkade så de går ihop med varandra. Ett speciellt fascinerande exempel på detta är hur de konfucianska och shintoistiska lärorna är sammanlänkade. På liknande sätt är det invecklat att avgöra mer specificerat hurdana åsikter det fanns om religionernas roll inom ideologin bland de religiösa aktörerna i Japan. Victoria skriver till exempel i *Zen at War* (1997: xi) att det fanns mycket blandade åsikter bland buddhisterna om de buddhistiska lärornas koppling till militären. Det fanns omdömen både för och emot att de buddhistiska institutionerna samarbetade med

regeringen. Detta är jag säker på att också gäller de andra religiösa aktörerna i Japan. Säkerligen fanns det olika åsikter bland exempelvis de shintoistiska institutionerna om sambandet mellan religionen och den statliga ideologin.

Det jag har behandlat i denna avhandling är med andra ord endast en del av lärorna och synvinklarna på kopplingen mellan religion och den statliga ideologin. I sin helhet var ideologin mycket komplex. Som jag skrev i kapitel två var idélärorna mycket varierande inom de olika ultranationalistiska rörelserna som bildades i Japan under 1920- och 1930-talen. Det bildades inte en enda stor ultranationalistisk rörelse. Det fanns inte heller en grupp som så att säga ledde de andra grupperna. Denna så kallade ultranationalistiska ideologi kan studeras vidare utifrån flera olika perspektiv och frågeställningar.

Fokuset i denna avhandling skulle till exempel ha kunnat vara att se mer på skillnaderna mellan principerna i *Kokutai no hongu* och *Senjinkun*. I det förra kapitlet presenterade jag en skillnad mellan hur principen om "lilla jaget" betonas, men finns det ytterligare skillnader på hurdan tonvikt man lade på principerna? Genom att studera detta kan man få en bättre uppfattning om hur attityderna mot lärorna inom ideologin förändrades. På vilket sätt kan till exempel krigsförloppet ha påverkat inställningen till lärorna? I den här avhandlingen skulle den jämförande metoden ha varit aktuell för att ge ett svar på dessa frågor. Perspektivet skulle i detta fall istället ha varit mer på att se skillnaderna mellan lärorna och inte likheterna.

En vidare fråga kan exempelvis ställas gällande religionerna inom ideologin. Jag har i avhandlingen fokuserat på shintoismen, konfucianismen och buddhismen, men hur var det med andra religioner? Fanns det till exempel kristna läror inblandade i principerna? I kapitel 2.2 tog jag upp att många kristna stödde den japanska regeringen under andra världskriget. Spelade de kristna doktrinerna någon roll i den statliga ideologin? Miyata Mitsuo diskuterar i sin studie *Authority and Obedience: Romans 13:1–7 in Modern Japan* (2009, översatt av Gregory Vanderbilt) hur många kristna i Japan omtolkade läror ur Bibeln, i detta fall början av Romarbrevet 13, i enlighet med den statliga ideologin. Han ger bland annat exempel på kristna som drog paralleller mellan kristna läror och uppfattningen om kokutai (formen för den japanska staten). Eftersom kristendomen inte har varit en del av mitt syfte i

avhandlingen har jag inte behandlat denna forskning närmare. Ämnet Miyata behandlar är intressant att bedriva fortsatt forskning om.

En annan fascinerande fråga är huruvida den statliga ideologin i Japan kan knytas ihop med begreppet fundamentalism. Skya drar i *Japan's Holy War* en intressant parallell mellan hur ideologin i Japan och exempelvis fundamentalismen i Iran efter den Iranska revolutionen år 1979 utvecklades. Han menar att i båda fallen var ideologin en reaktion mot den västerländska kulturens inflytande i respektive länder (2009: 299–300). Däremot drar han inte några definitiva slutsatser i detta exempel, men parallellen han drar är mycket intresseväckande. Likheterna mellan uppkomsten av ideologin i Japan och islamsk fundamentalism kräver vidare forskning, vilket Skya också påpekar.

Som sista fråga, eller rättare sagt ämne, vill jag behandla en detalj Straus nämner gällande *Senjinkun*. Han skriver att en del veteraner från den japanska flottan inte hade hört om den militära handboken. Straus menar dock att det inte spelade någon roll fastän de inte hade hört om handboken eftersom andan som fanns i den var: "so deeply embedded in the national psyche that it was more than a military directive to a single service" (2003: 40). Detta ger ett mycket fascinerande perspektiv på inte bara hurdan roll *Senjinkun* hade i utvecklingen av den militära andan utan också hur den militära andan hade spridits bland den japanska befolkningen över huvud taget. Hur stor roll hade *Senjinkun* inom ideologin sist och slutligen? Den här frågan är invecklad och högst troligt omöjlig att ge ett fullständigt svar på. Forskning kring den militära handboken, och *Kokutai no hongu*, är trots det viktigt för att få en bättre förståelse av deras roller inom ideologin.

Litteraturförteckning

Alvesson, Mats och Sköldbberg, Kaj, 2008, *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Studentlitteratur, Lund

Arnove, Robert F., 2014, "Education" i *Encyclopedia Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/179408/education>, hämtad 11.4.2014

Axell, Albert och Kase, Hideaki, 2004, *Kamikaze: Japans självmordspiloter*, Historiska Media, Lund

Beasley, W. G., 1987, *Japanese Imperialism*, Oxford University Press Inc., New York

Beasley, W. G., 1981, *The modern history of Japan*, Weidenfeld and Nicolson, London

Bocking, Brian, 2005, "Shinto" i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 12 andra upplagan, s. 8356–8371

Bocking, Brian, "Neo-Confucian spirituality and the samurai ethic" i *Religion*, vol 10 1/1980, s. 1–15

Borton, Hugh, 1955, *Japan's modern century*, Ronald Press, New York

Dower, John W., 1999, *Embracing defeat - Japan in the wake of World War II*, W.W. Norton & Company, Inc., New York

Ebersole, Gary L., 2006, "Japan" i *Worldmark Encyclopedia of Religious Practices. Volume 2, Countries A–L*, Thomson Gale, Detroit, red. av Thomas Riggs, s. 539–548

Furseth, Inger och Repstad, Pål, 2005, *Religionssociologi – en introduktion*, Liber, Malmö

Garon, Sheldon M., "State and Religion in Imperial Japan, 1912–1945" i *Journal of Japanese Studies*, vol. 12 2/1986, s. 273–302

Graham, Royde-Smith, John och Showalter, Dennis E., "World War I" i *Encyclopedia Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/648646/World-War-I>, hämtad 11.4.2014

Fridell, Wilbur M., "The Establishment of Shrine Shinto in Meiji Japan" i *Japanese Journal of Religious Studies*, 2/2-3/1975, s. 137–168

Hall, Robert K. (red.), 1949, *Kokutai no hongii. Cardinal Principles of the National Entity of Japan*, översatt av John Owen Gauntlett, Harvard University Press, Cambridge

Hardacre, Helen, 1989, *Shinto and the State 1868-1988*, Princeton University Press, New Jersey

Harootunian, Harry, 2000, *Overcome by modernity – History, Culture, and Community in Interwar Japan*, Princeton University Press, Princeton

Heine, Steve, 2005, "Zen" i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 14 andra upplagan, s. 9943–9951

Hirai, Naofusa, 2015, "Shintō" i *Encyclopedia Britannica*, <http://academic.eb.com/EBchecked/topic/540856/Shinto>, hämtad 9.1.2015

Ives, Christopher, 2009, *Imperial-Way Zen: Ichikawa Hakugen's critique and lingering questions for Buddhist ethics*, University of Hawai'i Press, Honolulu

Jacobsen, Knut A., 2002, *Buddhismen – Religion, historia, liv*, Natur och Kultur, Stockholm

Kasahara, Kazou, 2001, *A History of Japanese Religion*, Kosei Publishing Co, Tokyo

Kitagawa, Joseph M. och Ebersole, Gary L., 1987/2005, "Japanese Religion: An overview" i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 7 andra upplagan, s. 4779–4794

Lidin, Olof, 2015a, "shinto" i *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/shinto>, hämtad 9.1.2015

Lidin, Olof, 2015b, "kamidana" i *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kamidana>, hämtad 13.1.2015

Lidin, Olof, 2015c, "butsudan" i *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/butsudan>, hämtad 13.1.2015

Lockard, Craig A., 2014, "Malaysia", i *Encyclopedia Britannica*, <http://www.britannica.com.ezproxy.vasa.abo.fi/EBchecked/topic/359754/Malaysia> hämtad 22.4.2014

Lodén, Torbjörn, 2015, "konfucianism" i *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/konfucianism>, hämtad 26.1.2015

Lopez, Donald S. Jr. (red.), 2015, "Buddhism", i *Encyclopedia Britannica*, <http://academic.eb.com/EBchecked/topic/83184/Buddhism>, hämtad 26.1.2015

Matsumae Takeshi, 2005, "Izanagi and Izanami" i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 7 andra upplagan, s. 4754–4755

Miller, Roy Andrew, 1982, *Japan's Modern Myth: the language and beyond*, Weather Hill, New York

Miyata Mitsuo, 2009, *Authority and Obedience: Romans 13:1–7 in Modern Japan*, översatt av Gregory Vanderbilt, Peter Lang Publishing, New York

Murakami, Shigeyoshi, 1983, *Japanese Religion in the Modern Century*, översatt av H. Byron Earhart, University of Tokyo Press, Tokyo

Nosco, Peter, 1987/2005, "Confucianism in Japan" i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 3 andra upplagan, s. 1926–1929

Ottoson, Ingemar och Ekholm, Thomas, 2007, *Japans historia*, Historiska Media, Lund

Ornatowski, Gregory K., "Confucian Ethics and Economic Development: A Study of the Adaptation of Confucian Values to Modern Japanese Economic Ideology and Institutions", i *Journal of Socio-Economics*, vol. 25 5/1996, s. 571–590

Paden, William E., 2010, "Comparative religion" i *The Routledge Companion to The Study of Religion Second edition*, Routledge, London, red. av John Hinnells, s. 225–242

Podemann Sørensen, Jørgen, 1996, "Shinto" i *Religionshistoria: ritualer, mytologi, ikonografi*, Nya Doxa, Nora, red. av Tim Jensen, Mikael Rothstein, Jørgen Podemann Sørensen, s. 461–471

Ruppert, Brian O., 2005, "Buddhism: Buddhism in Japan" i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 2 andra upplagan, s. 1174–1186

Rystad, Göran, 2014a, "FN" i *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/fn/172227>, hämtad 20.10.2014

Rystad, Göran, 2014b, "Nationernas förbund" i *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/lang/nationernas-f%C3%B6rbund>, hämtad 20.10.2014

Sharf, Robert H., 2005, "Suzuki, D.T." i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 13 andra upplagan, s. 8884–8887

Sharf, Robert H., "The Zen of Japanese Nationalism" i *History of Religions*, vol. 33 1/1993, s. 1–43

Skya, Walter A., 2009, *Japan's Holy War – the Ideology of Radical Shinto Ultrationalism*, Duke University Press, Durham/London

Smart, Ninian, 1987, "Comparative-historical method [first edition]" i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 3 andra upplagan, s. 1868–1871

Straus, Ulrich, 2003, *The Anguish of Surrender – Japanese POWs of World War II*, University of Washington Press, Seattle

Tokyo Gazette Publishing House, 1941, *Field Service Code (Senjinkun)*, Tokyo

Toland, John, 1971, *The rising sun: the decline and fall of the Japanese empire 1936-1945*, Cassell & Company Ltd, London

Tosh, John, 2000, *Historisk teori och metod*, Studentlitteratur, Lund

Tucker, Spencer C., 2004, *The Second World War*, Palgrave Macmillan, New York

Urban, Hugh B., 2005, "Politics and Religion: an Overview" i *Encyclopedia of Religion*, Macmillan Reference, Detroit, red. av Lindsay Jones vol. 14 andra upplagan, s. 7248–7260

Victoria, Brian Daizen A., 1997, *Zen at War*, Weatherhill, Inc., New York

Victoria, Brian Daizen A., 2003, *Zen War Stories*, RoutledgeCurzon, London

Weiming, Tu, 2015, "Confucianism" i *Encyclopedia Britannica*, <http://academic.eb.com/EBchecked/topic/132104/Confucianism>, hämtad 26.1.2015